T.30

خلاصهٔ رهنمای فارسی

چو عندلیب فصاحت فروشد ای حافظ
توقدر اوبسخن گفتن دری بشکن

معارف نظارت جلیله‌سنك امر وتنسیبی اوزرینه مكاتب
رشدیه‌ده تدریس اولنمق اوزره ترتیب قلنمشدر

انجمن تفتیش ومعاینه اعضاسندن مرحوم حبیب افندینك اثریدر

ایكنجی طبعی

معارف نظارت جلیله‌سیله مطبوعات ادارهٔ علیه‌سنك
رخصتی حائزدر .

(طابع وناشری)
عموم مكاتب ملكیه وعسكریهٔ شاهانه كتابجیسی
قره‌بت

استانبول

(قره‌بت) مطبعه‌سی — باب‌عالی جاده‌سنده

۱۳۱۸

خلاصهٔ رهنمای فارسی

چو عندلیب فصاحت فروشد ای حافظ
توقدر او بسخن گفتن دری بشکن

معارف نظارت جلیله‌سنك امر وتنسیبی اوزرینه مکاتب
رشدیه‌ده تدریس اولنمق اوزره ترتیب قلنمشدر

انجمن تفتیش ومعاینه اعضاسندن مرحوم حبیب افندینك اثریدر

ایکنجی طبعی

معارف نظارت جلیله‌سیله مطبوعات ادارهٔ علیه‌سنك
رخصتنی حائزدر .

(طابع وناشری)
عموم مکاتب ملکیه وعسکریهٔ شاهانه کتابجیسی
قره‌بت

استانبول

(قره‌بت) مطبعه‌سی — باب‌عالی جاده‌سنده

١٣١٨

صفحهٔ رهنمای فارسی

بسم الله الرحمن الرحیم

(بعد ادای ماوجب علینا)

جناب رب متعال پادشاه معارفپرور وشهریار معدلت گستر ولی نعمت بیمنتمز غازی (عبدالحمید) خان ثانی افندیمز حضرتلرینی الی یوم القیامه سریر شوکتمصیر تاجداریلرنده بردوام بیورسون آمین .

مکاتب اعدادیه‌ده تدریس اولنمق اوزره حالا ناظر امور معارف عمومیه (دولتلو زهدی پاشا) حضرتلرینک تألیف و تدوینی بندهٔ شرمنده‌لری (حبیب) کم نصیبه امر و حواله بیوردقلری (رهنمای فارسی) نام قواعد فارسیه رساله‌سنک مکاتب رشدیه ایچون الویریشلی اولمق اوزره برخلاصه‌سنک دخی ترتیبی مشارالیه حضرتلری طرفندن امر بیورلمغله موجبنجه رسالهٔ معروضه اختصاراً یکیدن ترتیب اولنه‌رق (خلاصهٔ رهنمای فارسی) اسم وعنوانیله توسیم قلندی .

ومن الله التوفیق

لسان فارسی تحصیلنه طالب اولانلره معلوم اوله‌که :

۱ — لسان فارسینك حروفی یکرمی درتدر :

ا ب پ ت ج چ خ د ذ ر ز ژ س ش غ ف ك گ ل م ن و ه ی .

۲ — بونلردن (پ چ ژ گ) حرفلری فارسی‌یه مخصوصدر باقیسی عربی حرفلری ایله مشترکدر .

۳ — عربیدن فارسی‌یه بر چوق کلمه آلنمش اولدیغندن کافهٔ حروف هجای عربیه فارسیده بولنور . آنلردن (ث ح ص ض ط ظ ع ق) حرفلری عربی کلمه‌یه مخصوصدر .

٤ — حرکه اوچدر : (زبر) اوستون (پیش) اوترو (زیر) اسره :

(گَرد) غبار (گُرد) پهلوان (گِرد) یووارلاق .

٥ — الف ، واو ، یا بعضاً فتحه و ضمه وکسره‌یی مد ایدرلر . آنلره (حروف مد) دینور ! (داد = عدل) (دود = دومان) (دید = کورونش)

٦ — بعضاً (علامت‌حرکه) دیرلر: (کاه = صمان)(کوه = طاغ) (دیه = کوی) .

۷ — (ها) دخی هم فتحه وهم کسره‌یه علامتدر . آکا (های رسمیه) دینور. (بنده = کوله) (خواجه = افندی) (که = کیم) (چه = نه)

۸ — همزه (ها) اوزرینه قونلدقده آنی‌یاکبی اوقوتدیرر:

(تکیهٔ درویشان نجرهٔ داشت) درویشلرك تکیه‌سنده بر نجر وار ایدی . مده وشده ترکجه‌ده اولدیغی کبیدر .

کلمه وکلام

۹ — (کلمه معنایی افاده ایدر بر لفظدر . اقسامی اوچدر: اسم ، فعل ، حرف . کلمه یا کندی کندینه برمعنایه دلالت ایدر ، یاایتمز . ایتمز ایسه اکا حرف دینور . ایدرسه یازمانه مقترندر یادکلدر . مقترن ایسه آکا فعل ومقترن دکل ایسه آکا اسم اطلاق اولنور .

(کلام) یکدیگره اسناد تام ایله مسند ایکی کلمه‌دن عبارتدر. بوکا (جمله) دخی دینور .

﴿ اجزای کلام ﴾

۱۰ — کلامی کرکی کبی اطرافلیجه بیان ایتمك ایچون کندی جنسندن مختلف اصطلاحاتله بعض زوائد لازمدر . آنلر ایله برابر اجزاسی اوندر :

اسم، صفت ، ضمیر، مبهمات، فعل، فرع، فعل، متعلقات فعل ، حروف ، ادوات ، اصوات .

بونلرك هربریسی برفصلده ذکر اولنه‌جقدر.

﴿ فصل اول ﴾

(اسم بیانده‌در)

۱۱ — اسم، برشخصی یا حیوانی یا برشیئی کوسترن کلمه‌در.

١ — (اسم جنس) كه مدلولنك تمامنى كوستر :
(مرد = اركك) (زن = قادين)

٢ — (اسم علم) كه مدلولندن بر فرديني كوستر :
(آدم، حوا)

٣ — (اسم عين) مدلولى خارجده موجود اولانه
دينور : (سر = باش) (دل = يورك) .

٤ — (اسم معنى) مدلولى ذهنده موجود اولانه دينور :
(خرد = عقل) (اندوه = كدر) .

٥ — اسم جمع) لفظاً مفرد ، معناً جمع اولانه دينور :
(گروه = آلاى) خيل = سورى) .

تمرين

بوكلمه‌لر ، اسمك قنغى قسمندندر، ديه شاگردانه صوريله‌جق :
(خدا) الله تعالى ، (پيغمبران) پيغمبرلر . (نامهاى آسمانى)
نازل اولان كتابلر ، (فرشته) ملك ، (خواست خدا) ارادهٔ
الٓهيه ، (نيك) ايى ، (بد) كوتى ، (آنسراى) آخرت
(مرگ) اولوم ، (زندگانى) ديريلك ، (خرد) ، عقل ،
(دست) ال (اسكندر) م، (مصر) م (نيل) م (گروه)
آلاى ، (آسيا) شرق ، (جيحون) آسياده برنهرك اسميدر .
اسمك خاصه‌سى اوچدر : كيفيت ، كميت ، حيثيت .

﴿ كيفيت ﴾

١٢ — كيفيت ، تذكير وتأنيثدن عبارت اولوب بو ايسه فارسينك غير ذيروح كلمه‌لرنده يوقدر ، ذيروح اولان كلمه‌لرك تأنيثی اختلاف اسم، اركك وديشی‌يه صفت اولان نر ، نرهٔ ، ماده كلمه‌لريله بللی اولور .

اختلاف اسمايه مثال : (پدر) بابا ، (مادر) آنا ، (برادر) قرنداش ، (خواهر) قيزقرنداش ، (غلام) كوله ، (كنيز) جاريه ، (اسب) آت ٠ (ماديان) قصراق ،

صفت علاوه‌سيله اولانلره مثال : (شيرنر)اركك آرسلان (شيرماده) ديشی آرسلان ، (نره‌گاو) اوكوز. (ماده‌گاو) اينك

﴿ كميت اسما ﴾

١٣ — كميت اسما افراد وجمعدن عبارتدر ، علامت جمع گرك اسمده وگرك اسم مقامنده قوللانيلان صفتده (ان)و(ها) ايله اولوب قاعدهٔ جمع ايسه جمادات وحيوانات ونباتات اوزرينه مبنيدر . شويله‌كه :

١٤ — جماداتك واسمای معانينك جمعی ها ايله اولور :
(سنگ) طاش ، سنگها (دانش) معرفت ، دانشها .

١٥ — (ها) ايله‌جمعلنان اسملرك آخرنده (های‌رسميه) بولنورسه حذف اولنور . لاله (لالها) كبی ، فقط هانك‌حذفيله كلمه بر ديكر كلمه‌نك جمعنه ملتبس اولورسه حذف اولنه‌ماز .

مثلا مکتوب ، لباس معناسنه اولان (نامه) ، (جامه) لفظلرندن ها حذف اولورسه اسم و قدح معناسنه اولان (نام)، (جام) جمعلریله ملتبس اولور . بو صورتده آنلرك جمعی (نامه‌هـا) (جامه‌ها) یازلملیدر .

۱۶ — (الف) و (واو) دن صکره بر یا علاوه اولنور : (جایها) یرلر . (بویها) قوقولر .

﴿ تمرین ﴾

بو کلمه‌لرك جمعی بولنه‌جقدر .

(خاك) طوپراق ، (خواب) اویقو , (غنچه) م . (کوه) طاغ ، (دندانه) بر شیئك دیشی ، (خنده) کولمه ، (موی) قیل ، (نوا) آهنك . (دریا) دکز (کشتی) کمی ، (هوش) فراست . (بیداری) اویانقلق ، (جای) یر ، (بوی) قوقو ، (پنجه) م ، (روزه) اوروج . (روستا) کوی . (نیرو) قوت .

۱۷ — انسان و حیوانانك جمعی (ان) ایله اولور : (مرد) ارکك . (مردان) ، (اسب) آت ، اسبان .

۱۸ — کلمه‌نك آخرنده های زائده ـ که رسمیه دخی دینور ـ اولورسه کاف فارسی‌یه تبدیل قلنور : (بنده) کوله. بندگان (خواجه) افندی خواجگان .

۱۹ — الف و واو ممدوده بولنورسه آنلردن صکره بر یا علاوه اولنور : (ترسایان) نصارا ، (پارسـایان) زاهدلر

(تیهویان) ککلکلر ، (کوکویان) قمریلر . فقط (نیکو) (آهو) کبی بعض اسملرك جمعنده (نیکوان، آهوان) دینور.

﴿ تمرین ﴾

بو کلمه‌لرك جمعی بولنه‌جق :

(برادر) قرداش ، (فرشته) ملك، (کدخدا) اوصاحبی (کدبانو) اوصاحبه‌سی (پرستو) قیرلانغیج ؛ (بزغاله) اوغلاق (بره) قوزی، (لالا) م ، (روباه) تلکی ، (هما)م. (گربه) کدی ، (کوکو) قمری ، (دیو) م ؛ (باشه) آتمجه .

۲۰ — نباتات ایله انسانك چفت اولان اعضاسی و تجدد ایدن آثار علویه‌نك جمعی هم (ان) وهم (ها) ایله اولور :

(درختان . درختها) اغاجلر ، (گیاهان، گیاهها) اوتلر (چشمان، چشمها) کوزلر ، (دستان، دستها) اللر ، (ستارگان، ستارها) ییلدیزلر ، (روزان ، روزها) کوندوزلر ، (غمها غمان)، تاسه‌لر ، (اندوهها ، اندوهان) کدرلر ، (سخنها ، سخنان) سوزلر ؛ (گناهان ، گناهها) کبی بعض کلمه‌لر دخی (ان) ایله جمعلنیر .

﴿ تمرین ﴾

شاگردانه بو کلمه‌لرك جمعی صوریله‌جقدر :

(ابرو) قاش ؛ (نهال) فدان ، (اندوه) تاسه ، (مژه) کربك ، (گلبن) کل آغاجی ، (زنده) دیری ، (خاور)

مشرق (باختر) مغرب ، (مرغزار) چایر، (لب) دوداق، (بازو) قول ، (نیمروز) اویله وقتی ، (سال) ییل ، (سخن) سوز .

اسم مزید فیه

۲۱ — حرف زائددن خالی اولان اسمه مجردوکندیسنده زائد حرف بولنانلره مزیدفیه دینور. اسماء مزیدفیهك عمده‌سی اسماء منقوله‌درکه های رسمیه الحاقیله معنای مجازی‌یه اطلاق اولنور .

ایشته اقسام مشهوره‌سی

بیان حرکه‌ده : (زمانه) وقت (جانانه) جانه‌دکر .
مدتده : (هفته) یدی کونلك (سالیانه) ییللق .
رنکده : (سفیده) بیاضمسی (سیاهه) سیاهمسی .
عدده : (نیمه) یاریسی (دهه) اونلق .
اطرافده : (کناره) ساحل (دامنه) اتك .
نسبتده : (مردانه) ارککجه (فرزانه) عاقلانه .

اوللرنده حروف زائده بولنانلر :

الف زائده : (اشتر) دوه (اشکنجه) اذیت .
الف ضدیت:(سودن)راحتسز اولمق(آسودن)راحت‌ایتمك (کندن) قازمق (آ کندن) طولدیرمق .

پاد: ادات ضدیت : (پاداش) مکافات ، (پادزهر) پانزهر ،
دش : ادات ضدیت : (دشمن) م (دشنام) سوکمك ،
دژ کذا : (دژآلود) غضبلی (دژمان) کذا .

اواسطده بولنان زوائد حروف

(سراپا) باشدن اباغه (لبالب) دوداق دوداغه (دست بدست)
ال اله، بونلر کبی .

اواخرده بولنانلر :

مماثلت ایچون : (یکتا) تك (بیهمتا) نظیرسز .
موازات : (یکتاش ، خیلتاش) قپو یولداشی .
مشابهت : (چنکال) پنجه‌یه و (شغال) کوپکه بکزر .
مشاکلت : (کردونه) آرابه (نمونه) کوسترش .
بعض اعلامك آخرینه (اسب) اداتی الحاق اولنور :
(کشتاسب ، لهراسب) کبی
بونلرك تحقیقی ایچون فرهنکلره مراجعت اولنه .

(اسم زمان)

۲۲ — اسم زمان وقتی کوسترن اسمدر . خاص اسمی
اولمیان زمانك علامتی بونلردر :
آن : (بهاران) ایلك بهار . (برك ریزان) یاپراق
دوکمی وقتی .

گاه : (شامگاه) آقشام ، (بامگاه) صباح .
گاهان: (چاشتگاهان) قوشلق‌وقتی، (ناگهان) اول‌زمانده،
هنگام : (شباهنگام): کیجه‌لین : بهنگام وقتنده .
(بامداد) صباح: (چاشت) قوشلق (پیشین) ایکندی کبی
خاص کلمه‌لر دخی واردر .

(اسم مکان)

٢٣ — بر یری گوسترن کلمه‌یه اسم مکان دینور . امثله‌دن
آکلاشیله‌جغی وجه ایله بونك ادواتی چوقدر .

(آتشگاه) مجوسی معبدی . (بتکده) بتخانه
(گلستان) گل ترلاسی (چمنزار) چایرلق.
(کوهسار) طاغلق (خانمان) خاندان
(سنگلاخ) طاشلق .

(سرای ، خانه جای) کبی الفاظ مخصوصه‌سی دخی واردر .
(بوستانسرای) کبی .

اسم آلت

٢٤ — برایشده قوللانیلان شیلرك اسمیدر . چوغی امر
حاضره بر (ه) علاوه‌سیله اولور : (پیرایه) زینت . (آیینه)
زینت اسبابی .
مرکب اوله‌رق مخصوص تعبیراتی‌ده واردر (آتش گیر)
ماشه کبی .

اسم تصغير

٢٥ — كوچكلكى كوسترن اسمادر . بونك اداتى (ك) (واو) ، (چه)در :

(مرعك) پليچ ، (مردمك) كوزببكى (نيكو) كوزلجك ، (باغچه) م (سراچه) كوچك سراى .

مركبات اسما

٢٦ — اسم مركبك اقسامى چوقدر . بوراده بش قسمى بيان اولنهجقدر :

برنجيسى ، تركيب اضافيدر .

ايكنجيسى ، تركيب عطفى . او دخى يا حرف عطفك حذفيله اولور :

(شتر كربه) مناسبتسز ، (سكنجين)كه سركه وانكبين ، ديمكدر . ياخود حرف عطفك الفه قلبيله اولور : (تكادو) قوشش ، (كابيش) آز چوق .

اوچنجيسى ، تركيب تكررى ايلهاون بردناون طقوزهقدر (تركيب) عددى بو قبيلدندر .

دردنجيسى ، حروف عطف ايله اولانلردر . اودخى بونلردر : تركيب ترادفىٔ لفظى : (ساخت وساز) تدارك(تاخت وتاز) يغما .

ترکیب ترادفئ معنوی : (برگ وساز) او اشیاسی . (سوز وگداز) یانوب یاقلمه .
ترکیب تباینی : (گل وخار) کل ایله دیکن . (گنج ومار) دفینه ایله ییلان .
ترکیب اهمالی : (تاورمار) طارمه طاغین (کاغذ ماغذ) م.
ترکیب تکرری : (دانه دانه) (قطره قطره) .
ترکیب صوتی : (همهمه) ، (دمدمه) کورلتی .

(تمرین)

ترکیبك قنغی قسمندن اولدقلری سویلنه‌جك :
(ترش وشیرین) میخوش ، (رنگ وریو) حیله ودوزن، (دیدوبازدید) کورشمه ،(کم وکاست) اکسیك کدیك، (چپ وراست) صاغ وصول، (غلغله) غلبه‌لك (کابیش) آزچوق، (خرت مرت) خرتی پرتی، (اندك اندك) آزر آزر، (ترنجبین) قدرت حلواسی، (تاب وتوان) زوروقوت، (زارزار) هارل هارل، (شست وشو) ییقانوب — یومه ، (جستجو) آراشدرمه .

(اسماء اعداد)

۳۸ — اسماء اعداد، درت قسمدر : اصلیه ، وصفیه ، کسریه ، توزیعیه .

(اسماء اعداد اصليه)

(آحاد) . — ١ (يك) ، ٢ (دو) ، ٣ (سه) ، ٤ (چهار) ٥ (پنج) ، ٦ (شش) ، ٧ (هفت) ، ٨ (هشت) ، ٩ (نه)

(عشرات) ، — ١٠ (ده)، ١١ (يازده)، ١٢ دوازده)، ١٣ (سيزده) ، ١٤ (چهارده) ، ١٥ (پانزده) ، ١٦ (شانزده) ، ١٧ (هفده) ، ١٨ (هژده) ، ١٩ (نوزده) ، ٢٠ (بيست) ، ٢١ (بيست ويك) ، ٢٢ (بيست ودو) . ٢٣ (بيست وسه) الى آخره. ٣٠ (سى)، ٤٠ (چهل)، ٥٠ (پنجاه)، ٦٠ (شصت)، ٧٠ (هفتاد) ، ٨٠ (هشتاد) ، ٩٠ (نود) .

(مآت). — ١٠٠ (صد)، ٢٠٠ (دويست)، ٣٠٠ (سيصد)، ٤٠٠ (چارصد)، ٥٠٠ (پانصد)، ٦٠٠(ششصد)، ٧٠٠(هفصد). ٨٠٠ (هشتصد) ، ٩٠٠ (نهصد) .

(الوف). — ١٠٠٠ (هزار)، ١٠٠٠٠(دههزار)، ١٠٠٠٠٠٠ (صدرهزار) الى آخره .

يازدهدن نوزدهيهقدر تركيبات‌عدديه تركيب‌مزجى‌صورتنده وباقى بيوكدن باشـلانهرق معطوف ومعطوف عليه صـورتنده قوللانيلير .

٢٩ — اسماء اعداد اصليه‌اسم‌مقامنده‌اولوب‌تميزلرى مفرد اولهرق صكره كلير . (يكمرد) بركشى (دوازدهبرج) اون ايكى برج كبى . بعضـاً معدودلرينه ياى تنكير اضـافه اولنـهرق كنديلرندن‌مقدم‌كلير: (روزىدوسه) برايكى‌كون(سالى‌سه‌چهار) اوچ درت سنه كبى .

٣٠ — اسماء اعداد وصفیه، اصلیه‌نك آخرینه ماقبلی مضموم برمیم علاوه‌سیله اولور وترتیبی افاده ایدر : (یکم) برنجی (دوم ایکنجی (سیم) اوچنجی (دهم) اونجی (صدم) یوزنجی .

آخرلرینه (ین) علاوه اولنوب (دومین) (سیمین) دینلدکده ایکنجیسی اوچنجیسی دیمکدر .

٣١ — (نحست ونخستین) اولکی و(انجامین) و (فرجامین) و (وایستین) صوکده‌کی دیمکدر.

٣٢ — اسماء اعداد کسریه: (١/٢ نیم، نیمه) ، (١/٣ سه‌یك)
بچق اوچده بر
(١/٤ چهار یك) ، (٤/١٢ چهار از دوازده) .
درتده بر اون ایکیده درت

٣٣ — اسماء اعداد توزیعیه: (نیمه نیمه) یارمشر یارمشر (یکان یکان) برر برر (دو دو) ایکیشر ایکیشر وهکذا .

نفس مجموعی گوسترملك ایچون عددك آخرینه (انه) علاوه اولنور . (یگانه) واحد (نماز پنجگانه) بش وقتك نمازی .

(تمرین)

عددلرك نه قسمدن اولدقلری بیان اولنه‌جق

(خداوند یگانه است) الله بردر (پنج نیمهٔ دهست) بش اونك یاریسیدر (هفته هفت روزست) هفته یدی کوندر (دوازده ضرب دوبچارست) سکز ایکی‌یی درده ضربك حاصلیدر (دوازده

قابل قسمت بدوسه وچهار وششست) اون ایکی ایکی‌یه، اوچه دردە، آلتی‌یه، قسمت اولنمغه قابلدر. (امسال سال نخستین‌است) بو برنجی سنه‌در (چارچندیك دوازده است) درت اون ایکیدن قاچدر (شاگردان‌در راه یکان یکان میروند یادودو؟) شاگردلر یولده برربررمی کیدرلر یاایکیشر ایکیشرمی؟ گاهی چنین گاهی چنان) بعضاً بویله بعضاً اویله .

❊ تبصره ❊

٣٤ — کلمات فارسیه‌نك آخری ساکن اولوب آنجق اوچ حالده مختلف حرکه ایله حرکه‌لنور :

برنجیسی، حرف عطف اولان واوایله کلمه‌نك آخری مضموم اوقنور: (دست وپای) ال و آیاق .

آنجق کلمه‌نك صوکنده های رسمیه والف وواو ممدوده بولنورسه واو عطف مضموم اوقنور: (خانه وکاشانه) او وکلبه (هماوهمایون) برکتابك اسمی (تیهو وکوکو) ککلك وقمری .

ایکنجیسی، روابط مفرده ایله‌الفه الحاقنده اسمك آخری مفتوح اوقنور . (بهارش خوشست) بهاری خوشدر. (پدرم وپدرت مهربانند) بنم پدرم ایله سنك پدرك شفقتلودرلر (پدرا مهربانا) کبی .

اوچنجیسی، (مان، تان، شان) ضمائر جمع متکلم ایله (شین) مصدریدن و(ی)دن اول کسر ایله‌اوقنور: (پدرمان)، (پدرتان)،

(پدرشان) . (خواهش) ایستك (كوشش) چالشمه (اسی) بر آت (مردی) بر آدم .
بونلره حالات عارضیه دینور .

﴿ حیثیت اسما ﴾

۳۵ — حیثیت اسما ، اسمك تركیب كلامده نه حالتده واقع اولدیغنه دینور .

۳۶ — برنجیسی اسم تركیبده مبتدا ویا فاعل واقع اولور . بو حالته اوّل و آخری اداتدن خالی بولنمغله مجرد دینور .

۳۷ — ایكنجیسی ، آخرینه بر « را » الحاقیله اولور . بو حالته « مفعول صریح » دینوركه « بلاواسطه » دیمكدر .

۳۸ — اوچنجیسی ، اولنه « ب » اداتی داخل اولور . آ ؛ « مفعول غیر صریح » یعنی « مفعول بالواسطه » دینور .

۳۹ — دردنجیسی ، اوللرینه « از ، در ، با ، برای اداتی داخل اولان كلمه لره ، مفعول عنه ، مفعول فیه مفعول معه مفعول له دیرلر . بونلره حالات اصلیهٔ اسم اطلاق اولنور .

﴿ حالات اصلیهٔ اسمیه مثالی ﴾

مجرد { مبتدا « كل } خوشبوست » كل كوزل قوقولیدر .
مجرد { فاعل « كل } بوی خوش میدهد » كل ایوقوقار .

مفعول صریح : « كل را دوست دارم » كلی سورم .

مفعول غیرصریح : « بكل نكریسیم » كله باقدم .

مفعول عنه : «از گل» گلدن
مفعول فیه : «در گل» گلده
مفعول معه : «با گل» گل ایله
مفعول له : «برای گل» گل ایچون

﴿ تمرین ﴾

اسمك قنغی حالده قوللانلمش اولدیغنی بیان اولنه‌جقدر . «این خانه بزرگست» بو خانه بیوکدر، «بخانه رفتم» اوه کتدم «درخانه‌بودم» اوده ایدم ؛ «باخانه وعیال رفته است» کوچ وعیال ایله کیتمش ؛ «از خانه‌می آیم» اودن کلیورم . «برای خانه سرگردانم» او ایچون سرسمم . «این خانه مرا خراب کرد» بواوبنی ییقدی. «خانه‌رافروختم» اوی صاتدم .

﴿ اضافت ﴾

٤٠ — اضافت براسمی دیگر اسمه بر کسره ایله ربطدن عبارت اولوب اولکیسنه مضاف ایکنجیسنه مضاف الیه اول کسره‌یه کسرهٔ اضافیه دینور .

٤١ — اضافت اوچ قسمدر :

برنجیسی ـ «اضافت لامیه» نسبت وتملك وظرفیت کبی اختصاص معناسنی‌افاده ایدر : «جام جم» جمشیدك جامی ؛ «باغ بهشت» جنتك باغی، «گرمیٔ تابستان» یازك صیجاغی .

ایکنجیسی — «اضافت بیانیه» بونده مضاف الیه مضافك

نوع وجنسنی بیـان ایدر : « انکشترسیم » کومش یوزك ؛
« درخت چنار » چنار آغاجی .

اوچنجیسی — « اضـافت تشبیهیه » یا مشبهك کندیسنی
ویالازمی اولان برشیئی مشبه‌بهه اضافته دینور : « کانون‌سینه »
کبی که کوکس اوجاغی ویا اوجاق کبی اولان کوکسـك آتشی
دیمکدر . بوکا اضافت استعاریه دخی دینور .

بعضاً مضاف الیه مضاف اوزرینه تقدم ایدر. آکا « ترکیب
اضافئ مقلوب » دینور : « سمن برک » سمن یاپراغی ؛ « پای
افراز» آیاق قابی .

بعضاً کسرهٔ اضافیه حذف اولنور وآکا « ترکیب اضـافئ
مقطوع » دینور : « سررشته » وسیله . « جامه خواب » یتاق

﴿تمرین﴾

اضافتلرك اقسامی کوستریله‌جك :

« جهاز اشتر » دوه‌نك جهازی « نمازشب » کیجه نمازی
« رفتار نیکان » ایولرك کیدیشی « کردش روزکار » دنیـانك
انقلابی « بوی‌مشك » مشـك قوقوسی « سرسال » سـنه باشی
« شکم‌خاك » طوپراغك‌قارنی « دشنهٔ مرك » اولومك‌خنجری
« کردن زرافه » زرافـه‌نك بوینی « کمیت خامـه » قلم آتی
« آب دریا » دکنز صویی « سرای کیتی » دنیا سرایی « کلاب »
کل صویی « پدرزن » قاین پدر .

﴿ فصل ثانی ﴾

(صفت بیانندەدر)

٤٢ — صفت بر اسمك حال وکیفیتنی بیان ایدن کلمەدر . اول اسم موصوف صاییلور . رابطەلر موصوفك آخرینه بر کسره علاوه ایتمکلەدرکه اول کسرەیه (کسرۂ توصیفیه) وترکیبنه (ترکیب توصیفی) دینور . قاعدۂ ترکیبی اضافت قاعدەسی اوزرەدر .

٤٣ — صفت ایله موصوفك کمیتجه مطابقتلری شرط دکلدر. صفت دائما مفرد اولور انجق موصوف حذف اولنوبده صفت آنك یرینه قائم اولورسه اوزمان جمعلنور: (کار نیکان) ایولرك ایشی ، که اصلی (کار مردمان نیك) ایمش .

٤٤ — صفت یا (سماعیدر) که ایشیدیلوب بللەنیلور : (بلند) یوکسك ، (پست) الچاق، (فراخ) کنیش ، (تنك) طار . یا (قیاسیدر) فروع افعال وصفات مرکبه کبی.

٤٥ — صفتك اقسامی بشدر : عادیه . تفضیلیه ، عالیه ، افراطیه ، تساوی .

٤٦ — عادیه ، کچن مثاللر کبی .

٤٧ — تفضیلیەده عادیەنك آخرینه بر (تر) الحاقیله مفضل علیهی (از) یا (که) ایله بیان اولنور : (این بزرگترست از آن) یا (که آن) بو اندن بیوکدر .

۴۸ — عالیه، تفضیلیه‌یه بر (ین) علاوه اولنه‌رق مفضل علیهه اضافت ایله اولور : (این بزرگترین همه است) بو هپسنك بیوکیدر ۰

۴۹ — افراطیه‌ده اولنه اغراق ومبالغه‌یی مشعر (بسیار) و(خیلی)کبی کلمات کثیریلیر : (این بسیار بزرگتراز آنست) بو اندن دها چوق بیوکدر .

۵۰ — صفتدن (تساوی) مراد اولندقده اولنه (چندان) کتوریلور (این چندان بزرگست که آن) بو آنك قدر بیوکدر

۵۱ — (به) ایی (کم) آز (بیش) چوق صفتلری کثرت استعماللرندن ناشی عادیه صورتنده تفضیلیه مقامنده استعمال اولنور : (این به یا کم یا بیش از آنست) .

۵۱ — (که) کوچك (مه) بیوك (به) ایی (کم) آز، صفتلرینك افراطیه‌سنده (تر) اکثریا حذف اولنور. (کهین، مهین ۰ بهین ، کمین) دینور ۰ بعضاً آخرینه (ها) دخی الحاق اولنور ۰ (کهینه) (کمینه) کبی ۰

(تمرین)

شاگردان صفت متضاده‌یی بیان ایده‌جکلر :

« دزدراست » طوغری خرسز ، «سوگند دروغ» یالان یمین ، « پدرخانه ساز » اویاپان پدر ، « فرزند خانه بر انداز »

اوییقان اولاد، « آهوی فراری» قاچان‌جیران، «تازیٔ شکاری» آوجی تازی ؛ « خانهٔ بلند) یوکسك او . « ریش سفید » آق صقال ، « دل سـیاه » سیاه قلب، « جای فراخ » کنیش یر . « پای افزار تنگ » طار آیاق قابی ، « بالای بلند » یوکسـك بوی ، « خرد کوتاه » قیصـه عقل ، « بدتر ازبد » فنادن فنا ، « بدترین همه » هپسنك فناسی ، « خندهٔ شیرین ، طاتلی کولمه، « اشك تلخ » آجی کوز یاشی ، « امیدکم » از امید، « نو میدی فراون » چوق یأس ، « مهمان گرسنه » آج مسافر، « میزبان سیر» طوق صاحبخانه.

﴿صفات مرکبه﴾

٥٣ — مرکب اولان صفتلر ایکی قسمدر: ترکیب‌وصفی، وصف ترکیبی .

٥٤ — « ترکیب وصفی » بعض ادوات الحاقـیله اولور . اقسامی بونلردر .

— ۱ —

﴿صفات نسبیه﴾

بو صفته اسم منسوب دخی دینور . اداتی بونلردر :

ی ـ « بغدادی » بغدادلی « رازی » ری‌شهرندن «کاشی» کاشانلی « پهلوی » پهله‌لی « فرانسوی » فرانسه‌لی « خانگی » اوایشی .

ان : (جاودان) ابدی ، (جانان) جانه دکر .

کان : (رایکان) مجاناً ، (شایکان) شاهه لایق .

انه : (فرزانه) عاقل . (دیوانه) دلی .

آکین ، کین ، کن — (شرمآکین) اوتانغج (آزرمکین) محجوب (شوخکن) کیرلو .

ین، ینه : (زرین) یالدیزلی، (آهنین) تیموردن (زرینه) و (آهنینه) .

مند : (دردمند) دردلی (سودمند) فائدهلی .

ناك : (سوزناك) یاقان (آتشناك) آتشلی .

(اك) : (خوراك) ییهجك (پوشاك) کیهجك .

ور ، واوك فتحیله : (هنرور) هنرلی (پیشهور) ایشجی.

(ور) واوك ضمیله : (مزدور) اجرت ایله ایشلیان (رنجور) خسته .

یار : (بختیار) بختلی (هشیار) زیرك

— ۲ —

﴿صفات لونیه﴾

ادوات الوان: ی ، ه ، فام ، وام ، چرده ، کون ، رنك

مثال : (سنبلی) سنبل رنکنده (بنفشهٔ) منکشه رنکنده (کلفام) کل رنکنده (کل وام) کل رنکلی (سیه چرده) اسمر (کلکون) پنبه (کلرنك) کل رنکلی .

— ٣ —

﴿ صفات مشابهت ﴾

ادوات تشبيهيه : (وار ، سار ، سان ، آسا ، وش، فش، ديس ، ديز)

مثال : (پریوار) پری کبی (پریسار) م (پریسان) م (پری آسا) م (پری‌وش)م (پری فش)م (طاقدیس) کمر کبی (شبدیز) کیجه کبی سیاه .

— ٤ —

﴿ صفات محافظت ﴾

ادوات : (بان ، وان ، يار ، سالار ، بد .)

مثال : (باغبان) (كاروان) م (شهريار) پادشاه (سپه سالار) ماوشال (سپهبد) جنرال .

— ٥ —

صفات فاعليت ﴾

ادوات فاعليت بونلردر: (گر ، كار ، گار ، ى)

(آهنگر) چلنگر (ستمكار) ظالم (پروردكار) رب (رزمى ، جنگى) محارب .

— ٦ —

صفات اضداديه

ادات ضديت ـ (آ، باد، دژ، دش) در: (آسوده) راحت

ادزمر) پانزمر . (دژ آهنگ) غضبلی (دشنام) سوکمك .

— ۷ —

صفات لیاقت

ادوات لیاقت بونلردر : (وار ، واره ، انه) :
(سزاوار) شایسته (کوشواره) کوپه (مردانه) ارککجه.

— ۸ —

صفات مبالغه و اغراق

اداتی بونلردر : « شاه » « ارد » « دیو » « نره » « خر » « پیل » « گاو »

« شاه بیت » اك ای بیت « ارد پیل » بیوك فیل «دیودل» دیو یورکلی « نره غول » یبانی غول « خرسنگ » بیوك قیا « پیل کوش » بیوك قولاقلی « گاوزور » اوکوز قوتلی .

— ۹ —

صفات اداتی

ا — « گوناگون » درلو درلو .
ب — « بخرد » عقللی .
با — « با آزرم » ادبلی .
بر — « بررسته » بیتمش .
بی — « بیخرد » عقلسز .

در ـ « درهم » قاريشيق .
اندر ـ « پراندرپر » قنات قناته .
فر ـ « فرخ » يوزى مبارك .
فرو ـ « فرومايه » ـ آلچاق .
نا ـ « نامرد » غيرتسز .
هم ـ « همراه » يولداش .

تمرين

بو كلمه‌لر ازبرلنه‌جك وصفات مركبه‌نك قنغى قسمندن اولدقلرى سويلنه‌جك :

«شبانه» كيجه‌لين «آبادان» معمور «رشكين» قصقانج «ماهيانه» آيلق «سيمين» كموش يالديزلى «مستمند» غصه‌لى «غمناك» تاسه‌لى «سوزاق» ياقار يارە «كنجور» خازن «دستار» ياردمجى «زرده» صارى رنك «لاله‌كون» قرمزى «فرشته‌وار» ملك كبى «دوزخ آسا» جهنم كبى «فرخاردیس» فرخار سراينه بكزر «مرزبان» والى «نخجيروان» آوجى «بارسالار» يوك صاحبى «كهبد» طاغده اوطوران عابد «زركر» قويومجى «آموزكار» معلم «راستكار» طوغرى ايشلى «بزمى» مجلس اصحابى «دستواره» بيلزك «شاهپر» بيوك قناد «ديوجان» قوى جانلى «نره‌كدا» عارسز ديلنجى «خرناى» بيوك سرنا «مالامال» طولى .

﴿ وصف تركيبی ﴾

٤٥ — كنديسنده معنای صفتی بولنميان ايكی يا زياده كلمه‌نك اجتماعندن حاصل اولان وبر موصوفه صفت بولنمغه شايان تركيبه (وصف تركيبی) دينور . اقسامی يديدر :

١ — اضافت لاميه وبيانيه‌نك قلبيله اولور: (آهو چشم) جيلان كوزلی ، (كبك رفتار) ككلك يورويشلی .

٢ — اضافت تشبيهيهٔ مقطوع ايله اولور . (مهر خسار) آی يوزلو (شمشادقد) شمشاد بويلو .

٣ — صفتك موصوفه تقدميله اولور : (گران سر) متكبر (سياه رو) يوزی قره .

٤ — حذف كسرهٔ توصيفيه ايله اولور: (سرگران) مغرور (رو سياه) يوزی قره .

٥ — مصدر تخفيفی ومعموليله اولور : (سايه پرورد) تنبل (دامن آلود) كناهكار .

٦ — اسم مفعول ومعموليله اولور : (سايه پرورده) كولكه‌ده بسلنمش (دامن آلوده) كناه ايشلمش .

٧ — امرحاضر و معموليله اولور. (سخندان) سوز بيلور (راستگو) طوغری سويلر (خودپسند) كنديی بكنان(خويشتن دار) كنديه مالك (دير خيز) كيچ قالقان (نادان) جاهل (درهم) قاريشيق (فراخور) موافق .

تمرین

ذیلده‌کی ترکیبات وصف ترکیبنك قنغی قسمندن اولدیغی بیان اولنه‌جقدر :

(راه سپر) یول یورییان (شیردل) ارسلان یورکلی (جنك آغاز) محاربه‌ده اول قوشان (تازه رخ) یوزی تازه (نوش طبع) طبیعی طاتلی (کورتك) یبان اشکی قوششلی (زهر فعل) زهر اثرلو (شادی بخش) فرح ویرن (رساننده‌ٔ روزی) رزق یتشدیران (جوانمرد) جومرد (نزدیك میا) یقینه کلمز (سخن نشنو) سوز دکلمز (دانش آموز) علم اوکرتان (آهو خرام) جیلان کبی یورییان (کرگ خشم) قورد غضبلو (دل سیاه) کوکلی قره (سیاه‌دل) قره کوکللو (هم‌راز) محرم (زود خیز) تیز قالقان (زود رنج) چابك ایغنان (دلگیر) محزون (جانستان) جان آلان (روزی رسان) رازق (کار دیده) جرب .

اوچنجی فصل

(ضمائر بیاننده‌در)

٥٦ ـ ضمائر ، اسمك یرینی طوتان کلمه‌در :

ضمیر اوچ نوعدر . ضمیر شخصیٔ منفصل ، ضمیر شخصی متصل ، ضمیر اسنادی وفعلی . ضمیر شخصیٔ منفصل :

	مفرد		جمع	
م	من	بن	ما	بز
خ	تو	سن	شما	سز
غ	او — وی	او	ایشان	آنلر

۵۷ — بونلرده حالات اسما جاریدر . فقط مفعول صریحده «من، تو» ضمیرلرندن «ن» ایله «و» حذف اولنور .

و «او» ایله «ایشان» ضمیرلرینک اولنه «ب» داخل اولدیغی کبی الفلری داله قلب اولور : بدو ، «بدیشان» بعضاً او ضمیرینک الفی حذف وواوی مفتوح قلنور . «ورا» وبعضاً «وی» اولور: «ویرا، بوی»

(ایشته جدول حالات)

مجرد		مفعول صریح	
(من)	بن	(مرا)	بنی .
(تو)	سن	(ترا)	سنی .
(او)	او .	(اورا ، ورا، ویرا)	آنی .
(ما)	بز	(مارا)	بزی .
(شما)	سز	(شمارا)	سزی .
(ایشان)	آنلر	(ایشان‌را)	آنلری .

(مفعول غیر صریح)		(مضاف‌الیه)
(بمن)	بکا	(پدرمن) بنم پدرم
(بتو)	سکا	(پدرتو) سنك پدرك

(باو، بدو، بوی) آکا (بدراو) آنك بدری
(بما) بزه (جامهٔما) بزم اثواب
(بشما) سزه (جای شما) سزك یریکز
(بایشان. بدیشان) آنلره (روی ایشان) آنلرك یوزی

۵۸ — (من) ایله (ما) دن ماعداسی موصوف اولەماز .
ایشته آنلرك موصوف اولملری ایچون «شیخ سعدی» دن
بر مصراع ایله بر بیتك ایرادی لازمدر :
(مصراع) (من بیچاره گرفتار هوای دل خویش)

(بیت)

(اینهمه رفتند ومای شوخ چشم)
(هیچ نگرفتیم از ایشان اعتبار)

(تمرین)

ضمیرلرك نه حالده قوللانلمش اولدقلری بیان اولنەجقدر:
(من کاتبم) بن کاتبم (تو شاگردی) سن شاگردسین
(او معلم است) او خواجەدر (مادوست شمائیم) بز سزك دوستکزز
(شما همراه مائید) سز بزم یولداشمزسکز (ایشان همدرسان
مااند) آنلر بزم همدرسلرمزدرلر (پدرمن ازپدرتو بزرگترست)
بنم بابام سنك باباکدن دها بیوکدر (برادرمادردرس ازبرادر
شما بیشترست) بزم برادرمز درسده سزککندن ایلریدر .

(من دیوانه باور کردم) دیوانه بن ایناندم (مای بینواتنبلیم) زواللی بز تنبلز .

۵۹ — ضمیر شخصیٔ متصل (مضاف‌الیه) ومفعول یرینه قوللانیلور وکلامك هر بر جزئنه متصل اولور .

	(مفرد)	(جمع)
(م)	م	مان
(خ)	ت	تان
(غ)	ش	شان

۶۰ — مفردلرینـك ماقبلی مفتوح وجمعده یا سـاکن یا مکسور اولور. صحیح حرف (ْ) و(الف) و(واو)ایله‌قوللانیلا-نلرك صورتی بودر :

(صحیح حرفله)	(ها ایله)	(الف ایله)	(واو ایله)
درسم	جامه‌ام	جایم	رویم
درست	جامه‌ات	جایت	رویت
درسش	جامه‌اش	جایش	رویش
درسمان	جامهٔمان	جایمان	رویمان

۶۱ — اغلب ، (مان، تان) یرینه (ما) و(شما) و(ایشان) ضمیرلری قوللانیلور .

۶۲ — بو ضمیرلر اسـمله بولندقده مضـاف‌الیه (من)، (تو) و (او) معناسـنه ایله مفعول صریح اولوب (مرا)، (ترا) (اورا) معناسنه‌در .

٦٣ — اما بعضاً فعلك آخرينه ملحق اولور: (میگویدم، میگویدت؛ میگویدش، میگویدمان) کبی . وا کثریا فعلدن مقدم ذکر اولنورلر : (زرم داد) بکا آلتون ویردی، (اسبم بخشید) آت باغشلدی کبی .

﴿ تمرين ﴾

شاکردان ضمائرك طريق استعماللرینی بیان ایده‌جکلر .

(همسایه‌مان درخانه است) قومشومز اوده‌در (پایش دردمی کند) آیاغی آغریبور . (خانه شان کهنه است) اولری اسکیدر (راهتان دورست) یولکز اوزاقدر . (رختمان کوتاهست) لباسمز قیصه‌در . (سبویشان شکسته است) دستیلری قیرلمشدر . (درست دشوارست) درسك کوچدر . (مشقم دریده است) مشقم یرتلمشدر .

ضمير رابطه واسنادی

ضمير رابطه واسنادی دخی ایکیدر، بریسی، مبتدانك خبرینه متصل اولان ضمير رابطه‌درکه نسبتی افاده ایدر .

	جمع			مفرد	
ز	(ایم)		م	(ام)	م
سکز	(اید)		سن	(ای)	خ
لردر	(اند)		در	(است)	غ

زنگین معناسنه [توانگرم، توانگری، توانگرست، توانگریم توانگرید ، توانگرند] کبی

٦٥ — بوضمیرلرك همزه‌سی همزهٔ وصلدر . حالت وصلده حذف اولنور :

[شیرم، شیری، شیرست، شیریم، شیرید، شیرند] .

٦٦ — اسم وصفت وکلامك هرجزئنه متصل اولورلر: منم ، انیم ، چه‌ام ، دانشمندم، نزدیکم]

٦٧ — دیگری فعلك فاعلنی بیـان ایلر . اودخی عیناً بودر . غائبلرده رابطـه غالباً مسـتتردر : [کرد] ایتـدی [میکرد] ایدر ایدی . فقط ماضی صیغهٔ غائبنك آخرنده [ه] اولدیغنده ضمیر اسنادی ذکر اولنور: [کرده‌است] کبی.

٦٨ ـ امردن مشتق اولان صـیغه‌لرك غائبندن داله قلب اولور [کند] کبی .

٦٠ ـ بو ضمیر اصلندن [هست] فعلنك ناقصی [است] ایله مرکب قیلنمش: [استم، استی، است،استیم، استید، استند] اولوب تخفیف ایچون [است] لفظی جذف ایتمشلردر. غائبنده بشقه علامت اولمدیغندن باقی قالمشدر.

{تمرین}

بوراده ضمیرلرك نصل استعمال اولندیغنی کوستریله‌جك:
منم، توئی، اوست، مائیم، شمائید، ایشانند،

من کیم، توکهٔ ، او کیست، ماکه‌ایم، شما کیانید، ایشان کیانند
من چه‌ام، توچهٔ،اوچیست. ماچه‌ایم. شماچه اید، ایشان چه‌اند،
من دانشمندم ، تودانشمندی ، اودانسمندست ؛ مادانشمندیم،
شمادانشمندید، ایشان دانشمنداند، مادرخانه‌ایم، شمادرخانه‌اید،
ایشان درخانه اند، کرده‌ام، کرده‌است، کرده اند .

معنی: بنم ، بن کیمم، بن نه‌یم، بن عالمم،بن اوده‌یم، ایتمشم ـ ایتمشدر ـ ایتمشلردر .

{ دردنجی فصل }

(مبهمات بیانده‌در)

۹۰ ـ مبهمات اسم اشارت، موصولات وکنایاتدن عبارتدر. بعضیلری بونلری وضمیری تماماً کنایاتدن صایمش ایسه‌لرده ضمیر متکلم ومخاطبه کنایه دینله‌مز .

اسماء اشارات

۷۱ ـ اسم اشارت برفرد معینه اشارت ایچون موضوع اولان [این] و [آن] لفظلریدر .

۷۲ ـ [این] قریب ، [آن] بعید ایچوندر . ذیروحده وغیر ذیروحده قوللاندقلرندن جمعلرنده [ایشان] و [آنان] و [اینها وآنها] دینور .

۷۳ ـ بونلرده دخی حالات اسما جاریدر. آنجق [ب] دن صکره الفلری داله قلب اولنور. [بدین] ، [بد ان] کبی.

اضافت حالنده [آن کیست، آن چیست] دینلدکده [آن] ضمیرملکی مقامنده واقعدرکه ترکجه‌ده . [کیمککی] [نه‌نککی] دیه ترجمه اولنور .

٧٤ ــ اسم اشارت مشارالیه ایله استعمال اولندقده صفت وموصوف حکمنده‌در : [این مرد برادر تست] بو آدم سنك قرنداشکدر · مشارالیه مقدر اولدقده ضمیر حکمنده‌در : [درر اه یکی رادیدم آن برادر توبود] یولده بریسنی کوردم ، اوسنك قرانداشك ایدی . مشارالیه مذکور مقدر اولمدقده مبهماتدندر : [ازین و آنچه فائده] بوندن آندن نه فائده . مصغرلرنده [اینك] [و آنك] دینور .

٧٥ ــ [اینروز، اینشب ، اینسال] یعنی بوکون، بوکیجه ، بوسنه لفظلرنده تخفیف ایچون [امروز] [امشب] [امسال] دینلمشدر .

٧٦ ــ اینلفظنك اولنده الف دخی [او]ضمیرینك الفی کبی (از ، در ، واو) ایله حذف اولنور : (ازین ، درین وین ازینان ، درینان ، وینان) .

٧٧ ــ (ازین) کلمه‌سی اشعارده بوقبیل معناسنه چوق استعمال اولنمشدر .

سعدینك بوستاننده: (ازین خفر فی موی کالیدهٔ) = بد چهره وصاچی طاراغامش قیلندندر .

(محمد عصار) ك مهر ومشتریسنده : (ازین روشن دلی صافی ضمیری) = قلبی روشن وضمیری صاف قیلندن .

تمرین

بواراده بولنان اسم اشارتلرك نه‌گونه اولدقلری بیان اولنه‌جق:
(این کتاب ازمن است) بوکتاب بنمدر (ایشان برادران شمااند) بونلر سزك برادرلردر (آن همشـیرهٔ تست) اوسنك قز قرنداشـکدر (آنان عموزادگان مااند) آنلر بزم عموجه زاده‌لردر (این پدر کیست) بو کیمك پدریدر (آنها که شنیدهٔ دروغست) ایشتدکلرك یلاندر (اینها ازکجا آوردهٔ) بونلری نره‌دن کتیرمش‌سین (آنچه دیدی بر قرار خود نماند) اوکو- دیکك کندی قرارنده قالمدی (کاش امشبم مثل امروز باشد) کاشکی بوکیجه‌م بوکونم کبی اولسه(این از آن تست یا از آن‌من بوسنککیمی‌در یابنمکی‌می (بر آنچه میگذرد دل منه) کیچه‌جك شیئه کوکل باغلامه

موصولات وادات استفهام

۷۸ — (که) ذوی‌العقولده وغیر ذوی‌العقولده موصول اولوب اکثریا (آن) و (هر) لفظلری ایله استعمال اولنور :
(آنکه‌دیدی) کوردیکك آدم (خانهٔ که‌نشستی)اوطوریغك او (رختی‌که دوزاندی) دیکدیردیکك لباس .

۷۹ — (چه) غیر ذوی‌العقولده موصـول ایچوندر . بودخی اغلب (آن) و (هر) لفظلرینه قوللانیلور : (آنچه میکوئی خلافست) سویلدیکك خلافدر .

(مصراع) هرکه خواهد گو بیا وهرچه خواهد گو بخواه)
هر کیم ایسترسه وارسون کلسون وهر نه ایسترسه ایستسون .
۸۰ — (چه) لفظنك ذوی‌العقولده استعمال اولندیغی دخی واردر : (هرچه درویشانند ایشان‌راوام‌ده وهرچه توانگرانند از ایشان وام‌خواه) آنلرکه درویشلردر انلره بورج ویر وانلرکه زنکینلردر آنلردن بورج ایسته .
۸۱ — (که) و (چه) استفهام ایچون دخی اولدقلرندن استفهامه دلالت ایدن کلماتك باقیسی دخی بوراده کوستریلیر. زیرا انلر دخی صکره‌دن کله‌جك کنایات قبیلندندر :
مطلق استفهام : (می) معناسنه (آیا)در. بعضاً تغیر صورت ایله استفهام اولنور .
شخصده : (که) کیم . اشیاده : (چه) نه .
تردیدده : (کدام) قنغی . زمانده : (کی) نه وقت
مکانده : (کجا) نره‌ده . زمان ومکانده : (کو) نه وقت ونره‌ده .
کیفیتده : (چون) نصل . کمیتده : (چند) قاچ .
وصفده : (چه گونه) نه درلو. طرزده : (چسان)نه شکلده
سببده : (چرا . برای چه، ازبهرچه) نه ایچون .
انکارده : (مکر هیچ) م : مکر چنین نیست ، هیچ چنین میشود) بویله دکلی . بویله اولورمی .
۸۲ — (که) نك جمعی (کیان) و (چه) نك جمعی(چها)

اولور . واحوال اسم بونلردەده جاریدر . رابطه‌یه اتصاللرنده (کیست) و(چیست) یازیلیر : ابهـامده دخی قوللانیلیر : (هرکه باشد . هرچه باشد) کیم اولورسه اولسون . نه اولورسه اولسون کبی .

﴿تمرین﴾

شاگردان استفهام ایچون اولان الفاظی کوسترەجکلر :
(ازکه‌شنیدی) کیمدن ایشـتدك (آیا اینرامیشـناسی) بونی طـانورمیسین (چه میکنی) نه یاپیورسین (چها دیدی) نەلر کوردك (چگونه) کیفك نصلدر . (چرا میخندی) نیچون کولیورسین (درست چونست) درسك نصلدر (کوانروزها) قنی یا او کونلر (مگر نه‌نوبودی) سن دکلمی ایدك (اوقاتت چسان میگذرد) نصل کچینیورسین (کتابم رابردەاند) کتـابمی کوتورمشلر (کدام کتاب) قنغی کتاب (بچه‌نشـان) نه علامتله (کی کجا) نه زمان، نرەده (که‌برد) کیم کوتوردی .

﴿کنایات﴾

۸۳ — کنایه بر شیئی معیندن دلالتی غیر صریح بر لفظ ایله تعبیر ایتمکدر . الفاظ کنایەنك مشهورلری بونلردر :
(اند) لر (اندکی) براز (اندك) آزه‌خق (پارهٔ ، برخی) برآز (بس ، بسـا . بسی) نه چوق (بسیار) چوق (چندین)

بوقدر (چیزی) برشی (دیکر) بشقه (دیکری) بشقه‌سی (فلان) م (کس ، کسی) برکیمسه (مردم) انسانلر .

(آن) او (این) بو (هر) تمام (همه) هپ (هیچ) قمو ایله مرکب اولان کلمه‌لردر : (آنهمه) هپ آنلر . (اینهمه) هپ بونلر (هرجا) هریر (هرچیز) هرشی (هرکس) هرکیم (همه) قمو (همه کس) هرکس (همگان) قمولری (همه چیز) هرشی (هیچ کس) هیچ برکیمسه (هیچ یك) هیچ بری .

ذکر اولنان تمام ادوات استفهام کنایاتدندر .

٨٤ — یای وحدت بر فرد غیر معینی گوستر . آخرنده (ها) اولان کلمه‌لرده همزه شکلنده هانك اوستونه قونیلور . (ی) کبی تلفظ اولنور . (خانهٔ دارم) بر اوم وار . ادوات ربطدن اول ظاهر اولور : (مراخانه ایست واورا همسایه ایست) بنم بر اوم وار وآنك برقومشوسی واردر .

تمرین

بو بیتلر ازبرلنوب ترجمه اولنملیدر :

ی ـ (شبی باروی اومه همرهی کرد ـ دگرشب دیدمش پهلوتهی کرد) برکیجه آی آنك یوزیله برابر یوریوب دیکر آقشام یان چیزمه‌سنی کوردم .

اندو چند ـ (یاددارم بسال پنجه واند ـ بحقیقت نکویمت

تاچند) سنه اللی وبو قدر اولدیغی عقلمده‌در ، حقیقه قاچدر سویلیه‌م .

هرکه ـ (هرکه آمد عمارتی نوساخت ـ رفت ومنزل بدیکری پرداخت) هرکس کلوب یکی بر عمارت یاپدی ، کیدوب دیکرینه منزل تاصارلادی .

کس ـ (کس نتواندکه بجای آورد) کیمسه یرینه یتیشدیره‌مز .

هیچ ـ (هیچ پرسیدی ؟ اسیری داشتم حالش چه‌شد) براسیرم وار ایدی حالی نه اولدی دیه صوردکمی ؟

این وآن ـ (فائدهٔ نیست ازاین واز آن) بوندن آندن فائده یوقدر .

چنین وچنان ـ (فائده‌شان هست چنین وچنان) شویله بویله فائده‌لری واردر .

مردم ـ (نتوانم زبان مردم بست) دیکرلرینک دیلنی طوته‌مم .

فلان ـ (فلان زاد و فلان زید و فلان مرد) فلان طوغدی ، فلان یاشادی و فلان اولدی .

بسا ـ (بسا کس‌که بگذشت و نامش نماند) نه چوق آدملر اولدی‌که اسملری قالمدر .

بسیار ـ (بسیارسفربایدتاپخته شود خامی) انسان پیشکین اولنجیه‌قدر چوق سفر ایلمسی لازمدر .

خود — «توخودرابین مگو از عمرو اززید» سن کندیکه
باق عمر وزیده باقه .

﴿بشنجی فصل﴾

(فعل بیانندەدر)

۸٥ — بورادە اوچ شیئدن بحث اولنەجقدر : اصل فعل،
ذات فعل، فرع فعل .

﴿اصل فعل﴾

۸٦ — اصل مصدر اولوب « تن » یا «دن» ایله منتهیدر .
اولکیسنه تائی، ایکنجیسنه دالی دینیلیر .

(اقسام مصدر)

۸۷ — مصــدرك اقسامی درتدر : (۱) اصلی (۲) جعلی
(۳) تخفیفی (٤) مرکب .

۸۸ — «اصلی» وضعی بوزلمامش مصدره دینور : «جستن»
آرامق «دانستن» بیلمك «ربودن) چالمق .

۸۹ — «جعلی» عربی یا فارسی بر لفظك آخرینه «یدن»
علاوەســیله یاپیلان مصــدردر . « طلبیدن » ، « فهمیدن »
«دزدیدن» کبی که آرامق بیلمك، چالمق معناسنەدر .

۹۰ — مصدرك آخرندن بونی حذف ایتدکده «مصــدر
تخفیفی» یا« اسم مصدر » اولور : «خریدن، فروختن» مصدر-
لرندن «خرید، فروخت» کبی . لکن قیاسی دکلدر .

٩١ — ایکی یازیاده جزء دن یاپیلان مصـدره «مرکب» دینور . مصدر مرکبك جزء اولی اسم و صفت وادات وجزء ثانیسی اکثریا بو فعللردرکه بونلره افعال مساعدت دینیلیر .

«آمدن» کلمك « آوردن » کتیرمك « بایستن » لازم اولمق « بودن » موجود بولنمق « توانستن » قادر اولمق « خواستن » ایستمك «داشتن» ایدنمك «زدن» اورمق « شایستن » یاقشمق «شـدن» اولمق «فرمودن» بیورمق. «کردن» ایتمك «گفتن» سویلمك .

بودن ، شدن فعللرینه «فعل عام» باقیسنه «خاص» دینیلیر .

٩٢ — افعال خاصه‌دن (بایستن) فعلنه وجوبی (شایستن) فعلنه لزومی (خواستن) فعلنه ارادی (توانستن، دانستن) فعللرینه‌ده اقتداری دینور، بونلردن صکره یا مصـدر اصلی یا تخفیفی کلیر : خواهم آمد، خواهم آمدن .

٩٣ - (بر) اوست، (باز . وا) تکرار، (در. اندر) ایچری، (فرا فراز) یوقاری . (فرو ، فرود) آشـاغی : ادواتی اول افعاله داخل اولوب یا کندی معنالرینی افاده ایدرلر ویا فعلك معناسنی بر درجـه‌یه قدر دکشدیررلر، یاخود یالکنز کلامه زینت ویررلر .

«لازم ومتعدی»

٩٤ — فاعلك فعلی آخره تجاوز ایتمز ایسـه (لازم) تجاوز ایدر ایسه (متعدی) اولور .

لازمه مثال : (رفتن) کیتمك (افتادن) دوشمك .
متعدی‌یه مثال : (فرستادن) کوندرمك (افکندن) دوشورمك . اما افعال فارسیه اکثریا هم متعدی ، هم لازم استعمال اولنور .

مثبت ومنفی

ادات نفیدن خالی اولان فعله مثبت ، کندیسنه ادات نفی لاحق اولان فعله منفی دینور .
مثبته مثال : (کفتن) دیمك (رفتن) کیتمك .
منفی‌یه مثال : (نگفتن) دیمه‌مك (نرفتن) کیتمه‌مك .

معلوم ومجهول

۹۵ ـ فعل متعدی یامعلوم ویا مجهول اولور : شویله‌که اگر فعل فاعله اسناد اولنور ایسه معلوم اولور . اگر فاعلنك غیریسنه اسناد اولنور ایسه مجهول اولور .
معلومه مثال : (زدن) اورمق (خواندن) اوقومق .
مجهوله‌مثال : (زده‌شدن) اورلمق (خوانده‌شدن) اوقونمق.
بوراده معلوم اولیورکه فعل معلومی مجهول ایتمه‌نك اصولی (شدن) فعلنك الحاقیله‌در .

مطاوعت

۹٦ ـ مطاوعت، فاعلك تأثیرینی مفعولك قبول ایتمسیدر.

فارسیده بوكا صیغهٔ مخصوص واردر : (پژمردن) پورسومك ـ صولمق (افسردن) سونمك كبی . لازم ومجهول صیغه‌لری ایله دخی افاده اولنور . (گسیختن) چوزلمك (بریده‌شدن) كسلمك كبی .

اخباری — انشائی

۹۷ ـ بر فعل برحالتی زمان ایله مقید وصورت قطعیه‌ده بیان ایدر ایسه آكا (اخباری) ، شك وتردید وآرزو وامید كبی شیلر ایله ماقبلنه مربوط اولوب زمان ایله مقید بولنمیانه (انشائی) دینور .

اخباری‌یه مثال : (زید گفت ، میگوید ، خواهد گفت) زید دیدی ، دییور ، دیه‌جك .

انشائی‌یه مثال : (همانا خواهد گفت) صانیرم سویلیه‌جك (كاشكی بگوید) بولای‌كه سویلیه .

۹۷ ـ مشروط اولان فعله (شرطی) وایتمسنه اجبار اولنان فعله (امر) وایتمه‌مسنه اجبار اولنان فعله (نهی) ویاپمسنده ایجاب معناسی بولنان فعله (وجوبی) ولزوم معناسی بولنانه (التزامی) دینور .

شرطه مثال : (اگر بگوید) دیرسه ، (هرچند بگوید) هر نه‌قدر سویلر ایسه .

امره مثال : (بگوی) سویله (گوبگو) وارسون سویلسون .

نهيه مثال : (مگو) سويلمه (مبادابگوئى) اولميه سويليه‌سين.
وجوبه مثال : (بايد بگويم) مطلقا ديه‌جكم (بايست گفته‌باشد) ديمش اولمليدر .
لزومه مثال (گفتنيم) ديه‌جكم لازمدر .

ازمنه

٩٩ ـ ازمنه ، ماضى وحال واستقبالدن عبارتدر :
ماضى كچمش زمانه دينور . اقسـامى دردر : (ماضىٔ شهودى ، حكايت شهودى ، ماضىٔ نقلى ، روايت نقلى) در .
١٠٠ . (شهودى) گوز ايله كورونمش ويا كورونمش كبى سـويلنان فعله (وحكايت شهودى) آنى صكره‌دن سويلمكه دينور : (گفتم) ديدم ـ دير ايدم .
١٠١ ـ ايشـتمك وياحدس وتخمين اوزرينه سويلنان : فعله (نقلى) و آنى افسانه گونه سويلمكه (روايت نقلى) دينور : (گفته‌ام ، گفته بودم) ديمشم ، ديمش ايدم .
١٠٢ ـ (حال) شمديكى زمانه دينيلير. حال ايله استقبالى مشتمل برصيغه وزدركه آكا (مضـارع) دينيلير . فرقلرى قرينه ايله آكلاشيلير . اما مضارعك اولنه (مى) الحاقيله‌حاله مخصوص اولور : (گويد) سويلر (ميگويد) سويليور . بوراده مضارعه (انشائى بسيط ومركب) نامى ويرلمشدر .
١٠٢ ـ مستقبل ايكى درلودر : غير صريح ، صريح .

(غیر صریح) عیناً مضارع صیغه‌سیدر . (صریح) با و خواستن فعلیله مرکب اولان صیغه‌یه اطلاق اولنور : (گوید) سویلر (بگوید) صکره سویلر (خواهد گفت) سویلیه‌جك بو اوچ زمان ایله مقید اولمیان فعللرك جمله‌سی (انشائی) قسمندندر .

﴿ ذات فعل ﴾

١٠٣ ــ ذات فعل متکلم ومخاطب غائبه منسوب وزمانه مقارن اولمغله برایشه یا بر کیفیته دلالت ایدن صیغه‌یه دینور .

١٠٤ ــ فارسیده تثنیه اولمدیغندن ومذکر ومؤنثك تساویسندن ذوات افعالك صیغه‌لری آتی‌یه منحصردر :

(مفرد ومتکلم) ، (جمع متکلم) ، (مفرد مخاطب) (جمع مخاطب) ، (مفرد غائب) ، (جمع غائب) .

١٠٥ ــ امر حاضردن ماعدا فعللرك ماقبلندن ضمیر منفصل کتیرمك قاعده‌دندر : (او گفت . تو گفتی . من گفتم) گبی . لکن تخفیف ایچون آخرلرنده‌کی ضمیر اسنادی ایله اکتفا اولنور . بوراده اوچ فعلك تصریفی نمونه اولمق اوزره گوستریله‌جکدر .

﴿ استطراد ﴾

١٠٦ ــ فارسی لساننده فعلك تصریفی عربجه فعللرك تصریفی گبی اولمق مطابق قاعده ایسه‌ده اصول جدیده‌یه اتباعاً بزدخی بوراده تصریفی متکلم صیغه‌سندن باشلادق .

﴿بودن فعلنك صورت تصريفى﴾

﴿ زمان حال ﴾

(جمع)	(مفرد)
ميباشيم بز ــ ز	(متكلم) ميباشم ــ (بن ــ ام)
ميباشيد سز ــ سكز	(مخاطب) ميباشى ــ (سن ــ سين) .
ميباشند آنلر ــ در.	(غائب) ميباشد ــ (او ــ در) ،

(حكايت شهودى)	(ماضئ شهودى)
ميبودم ميبوديم	بودم بوديم
ميبودى ميبوديد	بودى بوديد
ميبود ميبودند	بود بودند
ايدم الى آخره	ايدم الى آخره

(روايت نقلى)	(ماضئ نقلى)
بوده ــ بودم . . بوديم	بوده ام بوده‌ايم
... ــ بودى .. بوديد	بودهٔ بوده‌ايد
... ــ بود .. بودند	بوده است بوده اند
ايمش ايدم آخره	ايمشم الى آخره

(مستقبل صريح)

خواهم بود خواهيم بود

خواهى بود خواهيد بود اوله‌جغم الى آخره

خواهد بود خواهند بود

(نوع دیکر)	(امر حاضر)
بو بوید	(باش) باشید
بود بوند	(باشد) باشند
اول الی آخره	اول ، الی آخره
(انشائی مرکب)	(مضارع یا انشائی مفرد)
بوده باشم بوده باشد	باشم باشیم
بوده باشی بوده باشیم	باشی باشید
بوده باشد بوده باشند	باشد باشند
اولمش اوله یم الی آخره	اوله یم الی آخره
(اسم مفعول)	(اسم فاعل)

(باشنده، باشندگان) اولان اولانلر. (بوده، بودگان) اولمش، اولمشلر.
مصدر » (بودن) بولنمق . مصدر تخفیفی » (بود) بولنمه .

﴿شدن فعلنك صورت تصریفی﴾

﴿ زمان حال ﴾

(جمع)	مفرد
میشویم	(متکلم) ـ میشوم
میشوید	(مخاطب) ـ میشوی
میشوند	(غائب) ـ میشود
اولیورز	اولیورم

(ماضئ شهودی)

شدم شدیم

شدی شدید

شد شدند

اولدم

(حکایهٔ شهودی)

میشدم میشدیم

میشدی میشدید

میشد میشدند

اولیوردم

(ماضئ نقلی)

شده‌ام شده‌ایم

شده شده‌اید

شده‌است شده‌اند

اولمشم

(روایت نقلی)

شده‌بودم شده‌بودیم

شده‌بودی شده‌بودید

شده بود شده‌بودند

اولمش ایدم

(مستقبل صریح)

خواهم شد خواهیم شد

خواهی شد خواهید شد

خواهد شد خواهند شد

اوله‌جغم

(امر حاضر)

بشو بشوید

بشود بشوند

اول الی آخره

(مضارع یاانشائی مفرد)

شوم شویم

شوی شوید

شود شوند

اوله‌یم

(انشائی مرکب)

شده‌باشم شده‌باشیم

شده‌باشی شده‌باشید

شده‌باشد شده‌باشند

اولمش اوله‌یم

(اسم مفعول)	(اسم فاعل)
(شده، شدگان) اولمشلر.	(شونده، شوندگان) اولانلر
مصدر تخفیفی: (شده)اوله.	مصدر : (شدن) اولمق

«خواندن فعلنك صورت تصریفی»

(زمان حال یا مضارع)

(میخوانم) اوقویورم	(میخوانیم) اوقویورز
(میخوانی) اوقویورسین	(میخوانید) اوقویورسکز
(میخواند) اوقویور	(میخوانند) اوقویورلر.

(ماضیٔ شهودی)		(حکایهٔ شهودی)	
خواندم	خواندیم	میخواندم	میخواندیم
خواندی	خواندید	میخواندی	میخواندید
خواند	خواندند	میخواند	میخواندند
اوقودم الی آخره		اوقیور ایدم	

(ماضیٔ نقلی)		(روایت نقلی)	
خوانده‌ام	خوانده‌ایم	خوانده بودم	خوانده‌بودیم
خواندهٔ	خوانده‌اید	خوانده‌بودی	خوانده‌بودید
خوانده‌است	خوانده‌اند	خوانده‌بود	خوانده‌بودند
اوقومشم الی آخره		اوقومشدم الی آخره	

مستقبل صريح

خواهم خواند	خواهيم خواند	
خواهى خواند	خواهيد خواند	اوقويه جغم، اوقومق ايسترم
خواهد خواند	خواهند خواند	

(امر حاضر)		(مضارع ياخود انشائى مفرد)	
بخوان	بخوانيد	خوانم	خوانيم
بخواند	بخوانند	خوانى	خوانيد
اوقو الى آخره		خواند	خوانند
		اوقويه يم الى آخره	

(انشائى مركبه)

خوانده باشم	خوانده باشيم	
خوانده باشى	خوانده باشيد	اوقومش اوله يم الى اخره
خوانده باشد	خوانده باشند	

(اسم فاعل) (اسم مفعول)

(خواننده، خوانندكان) اوقويان. (خوانده، خوانده شده) اوقونمش (مصدر): (خواندن) اوقومق. (مصدر تخفيفى) : (خواند) اوقومه

اصول اشتقاق

١٠٦ — اصلِ مشتق منه مصدر اولوب ذوات وفروع افعال بر ترتيب مخصوص ايله آندن مشتقدر .

ایشته نمونه اولمق اوزره : (آوردن) کتیرمك ، (بافتن) اورمق فعللرینك وجوه مشتقاتی :

١ — مصــدرك آخرندن نونك حذفیله مصــدر تخفیفی ومصدرتخفیفی‌یه (ها) علاوه‌سیله اسم مفعول اولور:(آوردن). آورد (آورده) . (بافتن) . بافت (بافته) .

٢ — مصدر تخفیفینك آخرینه ضمائر اسنادیه‌الحاقیله ماضیٔ شهودی و ماضیٔ شهودینك اولنه بر (می) اذخالیله حکایت شهودی اولور : آورد (آوردم) میاوردم . (بافت) بافتم (می بافتم) .

٣ — اسم مفعولك آخرینهٔ ضمائر الحاقیله (ماضیٔ نقلی) و ضمائردن اول بودن* فعلنك مصــدر تخفیفیسی علاوه‌ســیله (روایت نقلی) اولور : آورده (آورده‌ام) آورده بودم . بافته (بافته‌ام) بافته بودم .

٤ — (مستقبل صریح) تصریف اولنه‌جق فعلك مصدر تخفیفیسنه خواستن فعلنك مضارعی علاوه‌سیله اولور: (خواهم آورد) (خواهم بافت) . (بیاورم) (بیافم) دخی مستقبلدر.

٥ — امر حاضر مصدرك آخرندن دال ونون وتا نونك حذفی ایله اولور : آور . باف .

٦ — (فعل انشائی بسیط) یا (مضارع)، امر حاضر ضمائر اسنادیه الحاقیله (زمان حال) فعل انشائی بسیطك اولنه (می) علاوه‌سیله اولور: (آورم) (بافم) . (میاورم) (میبافم)

٧ — « انشائی مرکبه » بوندن فعل مضارعنك اولنه تصریف اولنەجق فعلك اسم مفعولی علاوەسیله اولور : « آورده باشم » « بافته باشم » .

٨ — « اسم فاعل » امر حاضرك مفرد مخاطبی آخرینه « نده » اضافەسیله اولور : « آورنده » « بافنده » . اشبو وجوه تمام افعالدن مطرداً و قیاساً کلیر . فقط هر بر فعلك مصدر تخفیفیسی برأسه قوللانیلەماز.

بونلردن بشقه سماعی اولەرق بعض دیکر مشتقات واردرکه آنلره « فروع افعال » دینور . آنلرده فصل آتیده کلەجکدر .

﴿ قاعدهٔ تعدی ﴾

١٠٧ — بعض افعالك امر بسیطی آخرینه «اندن» اضافه‌سیله برمرتبه و « انیدن » علاوەسیله ایکی مرتبه‌متعدی اولور: « نوشتن » یازمق « نویساندن » یازدرمق «نویسانیدن» یازدرتمق فقط بو قاعده مطرد اولمیوب اکثریا افعال فارسیه هم لازم و هم متعدی اولەرق ویا متعدی معناسنی افادهٔ دیکر بر تعبیرله قوللانیلیر .

﴿ قاعدهٔ مجهول ﴾

١٠٨ — تصریف اولنەجق فعلك اسم مفعولی « شدن » فعلیله ترکیب اولندقده مجهول اول. مثلا « خواندن » مجهولنك

مصدری (خوانده‌شدن) وماضیٔ شهودیسی (خوانده شدم) امر حاضری (خوانده‌شو) اولور . باقیسی بوکا قیاس اولنه .

﴿ قاعدهٔ نفی ونهی ﴾

١٠٩ — امر حاضردن ماعدا سائر افعال مفرده‌نك اولنه ومرکبه‌نك جزء آخرینه نون داخل اوله‌رق صیغهٔ نفی و امر حاضره میم داخل اوله‌رق صیغهٔ نهی اولور : (نمیخواند) اوقومیور (نخواند) اوقومدی (کارنکرد) ایش کورمدی (نخوانده باشی) اوقومش اولمه (مخوان) اوقومه (کریان‌مشو) آغلامه .

(فصل) ماضینك حرف اولی وثانیسی هر ایکیسنه علامت نفیك دخولی جائزدر : (کفته‌نبود، نکفته‌بود) دیمه‌مش ایدی .

﴿ بعض خصائص افعال ﴾

١١٠ — تمام افعاله جوازاً وامر حاضره لزوماً باء مکسوره داخل اوله‌رق افادهٔ تأکید وتقریر ایدر: (بخواند) اوقودی. (بخوان) اوقو . بو (با) ایله (نون) نفی (میم) نهیدن صکره واقع اولان الف اوائل افعالده یایه قلب اولور. (بیا) (نیا) (میا) .

١١١ — ماضیلرك آخرینه (یا) اضافه اولنه‌رق افادهٔ

استمرار ودوام وافعال شرط وارادات و وجوب وامكانده افادهٔ تأكيد دخی ايدر .

(گفتمی) دير ايدم (میگفتی) دير ايدی (گفته‌بودندی) ديمش ايديلر . (گرميگردی) ايتسه ايدم (ميخواستمی) ايستر ايدم (ميبايستی) لازم ايدی (ميشايستی) ممكن ايدی .

۱۱۲ — افعالك اولنه، ضرورتده آخرینه (همی) داخل اوله‌رق افادهٔ استمرار وثبوت ايدر : (همی رفتم) ياخود (رفتم همی) كيتمكدن كيری قالماز ايدم .

۱۱۳ — ماضئ شهودیٔ نقلیه (است) الحاق اولنه‌رق افادهٔ شك وظن ايدر : (شنيدستم) (شنيده‌استم) ، ايشتدم ايشتمشم ، (شنيدستی) ، (شنيده‌استی) ايشتدك ، ايشتمشسين ،

۱۱٤ — امر غائب ايله نهی غائبك دالندن اول ويا صكره بر الف زياده قلنوب افادهٔ دعا ونفرين ايدر : (خدابيامرزاد) ياخود (بيامرزدا) الله تعالی عفو بيورسون ، يابيوره (مماناد) قالمسون (ممآندا) قالميه .

افعال قياسيه

۱۱٥ — ادات مصدردن اول مطلقا (زمين خوش فارس) حروفندن بريسی واقع اولوب بونلر امرده اكثريا سائر حروفه منقلب اولورلرسه‌ده اشبو قلب بر درجه‌يه قدر قياسی بر قاعده

تحتنده مضبوط واول قاعده‌دن‌خارج اولنلری محدوددر. ایشته بورادهایله مستثنیاتی‌مذکور حرفلر صره‌سیله‌مفصلاً بیان اولنور.

١١٦ — (ز) ایله (م) هر بریسی بر صیغه‌یه منحصردر : (زدن) اورمق (زن)، (آمدن) گلمك (آی) .

١١٧ — « ی » حذف اولور .

(تابیدن) بوكمك (تاب) ، (رسیدن) ایریشمك (رس)

﴿ مستثنیاتی ﴾

(آفریدن) یاراتمق (آفرین) ، (چیدن) دیوشیرمك (چین)، (دیدن) كورمك (بین) (گرویدن) اینانمق (گرای) ، (گزیدن) سچمك (گزین) ، (شنیدن) ایشتمك (شنو)

« ن » اصلا تغیر ایتمز (خواندن) اوقومق(خوان)(راندن) قوغمق (ران) .

١١٨ — «خ» اولورسه «ز» یه قلب اولور :

(انداختن) آتمق (انداز) ، (افروختن) یاقمق (افروز) (گریختن) قاچمق (گریز)

﴿ مستثنیاتی ﴾

(پختن) پیشیرمك (پز) ، (شناختن) طانیمق (شناس) (فروختن) صاتمق (فروش)، (گسیختن) قیرمق (گسل) .

١١٩ — «و» الفه قلب ومطرداً آندن صكره بر یا زیاده قیلنور :

(آسودن) دیكلنمك (آسـای) ، (فرمودن) بیورمق (فرمای) .

﴿ مستثنیاتی ﴾

(غنودن) امزغنمق (غنو) ، (بودن) وارلق (باش) ، (شودن) اولمق (شو) بوفعلك مخفی (شدن) فعلیدر .

١٢٠ — (ش) الفدن صكره اولورسه رایه قلب اولور :

(داشـتن) مالك اولمق (دار) ، (انباشتن) طولدرمق (انبار) باقی مواضعده قاعدهٔ كلیه‌سی یوقدر :

(كشتن) اولدرمك (كش) ، (كشتن) اولمق (كرد) ، (ریشتن) بوكمك (ریش) ، (نوسـتن) یازمق (نویس) ، (هشتن) براقمق (هل) .

١٢١ — « ف » یا یه قلب اولور :

(یافتن) بولمق (یاب) ، (كوفتن) دوكمك (كوب) ، (فریفتن) آلداتمق (فریب) .

﴿ مستثنیاتی ﴾

(پذیرفتن) قبـول ایتمك (پذیر) ، (خفتن) اویومق (خفت) یا (خواب)، (رفتن) كیتمك (رو)، (سفتن) دلمك (سنب) ، (كاویدن) آرامق (كاو)، (كفتن) دیمك (كوی) (كرفتن) طـوتمق (كیر) ، (نهفتن) كیزلمك

(نهفته‌دار)، (بافتن) ایله (شکافتن) فعللرنده تغیر وتبـدل یوقدر . امر حاضرلری (باف) ، (شکاف) کلیر .

١٢٢ — «ا» حذف اولور : (ایستادن) طورمق (ایست)، (نهادن) قویمق (نه)

﴿ مستثنیاتی ﴾

« دادن » ویرمك « ده » ، « زادن » طوغمق « زای » ، « ستادن » آلمق « ستان » ، « کشادن » آچمق « کشای » ،

١٢٣ — « ر » کندی حالی اوزره باقی قالوب بعضاً آندن اول بر الف زیاده اولنور :

« آوردن » کتیرمك « آور »، « خوردن » یمك « خور- خوار» .

﴿ مستثنیاتی ﴾

«بردن» کوتومك « بر » ، « کردن» ایتمـك « کن » ، «مردن» اولمك «میر» .

١٢٤ — «س» ماقبلی مضموم اولورسه واوه قلب ومطرداً آندن صکره بر یا دخی زیاده قیلنیر .

«جستن» آرامق «جوی» ، «شستن» ییقامق «شوی» . باقیسی مسـتثنا قیلنلندر : « آراستن » طوناتمق « آرای » ، «بستن» باغلامق «بند» ، «جستن» اتلامق «جه»، «خاستن» قالقمق « خیز »، « خواستن » ایستمك « خواه »، « دانستن »

بیلمك « دان » ، « زیستن » یشامق « زی » ، « شکستن » قیرمق « شکن » ، « گسستن» چوزمك « گسل»، « نشستن » اوطورمق «نشین» .

«بایستن» فعلنك امر حاضری « بای » ، مضارعی « باید » «شایستن» فعلنك امر حاضری «شای» مضارعی «شاید» کلیر .

﴿ افعال مشهورهٔ فارسیه ﴾

۱۲۵ — بو افعالك امر حاضرلریله ازبرلنمسی تمام مبحث افعالك تمرینی صاییله‌بیلیر :

﴿ امر حاضر ایله الف ممدوده ﴾

ارامیدن	دیكلنمك	آرام
آراستن	طوناتمق	آرای
آزردن	اینجتمك	آزار
آزمودن	دنه‌مك	آزمای
آسودن	راحت ایتمك	آسای
آشامیدن	ایچمك	آشام
آشفتن	قارشدرمق	آشوب
آفریدن	یاراتمق	آفرین
آکندن	طیقامق، طولدیرمق	آکن
آلفتن	آلشمق	آلفته‌شو
آلودن	بولاشدیرمق، پیسلتمك	آلای

آماسیدن	شیشمك	آماس
آمدن	کلمك	آی
آمرزیدن	عفو ایتمك	آمرز
آموختن	اوکرنمك	آمور
آوردن	کتیرمك	آور
آویختن	آصمق	آویز

الف

ارزیدن	دکمك	ارز
افتادن	دوشمك	افت
افروختن	یاندرمق، یانمق	افروز
افزودن	آرترمق	افزای
افسردن	طونمق	افسرده‌شو
افشردن	صیقمق	افشار
افکندن	آتمق	افکن
انجامیدن	بتورمك	انجام
اندیشیدن	دوشونمك	اندیش
اندوختن	قزانمق	اندوز
اندودن	صیوامق	اندای
انکیختن	قوپارمق	انکیز
ایستادن	طورمق	ایست

ب

باختن	اوینامق	باز
بافتن	طوقومق	باف
بالیدن	قبارمق	بال
بایستن	کرکمك	بای
بخشودن	باغشلامق	بخشای
بردن	کوتورمك	بر
بسیجیدن	حاضرلامق	بسیج
بوسیدن	اوپمك	بوس
بوئیدن	قوقلامق	بوی

پ

پائیدن	کوزتمك	پای
پختن	پیشیرمك	پز
پذیرفتن	قبول ایتمك	پذیر
پریدن	اوچمق	پر
پراکندن	طاغیتمق	پراکن
پژوهیدن	آرشدیرمق	پژوه
پناهیدن	صیغنمق	پناه
پنداشتن	صانمق	پندار
پوشیدن	قوشمق	پوی

پیچیدن	صارمق	پیچ
پیراستن	بودامق	پیرای
پیوستن	ارشمك	پیوند
پیمودن	اولچمك	پیمای

ت

تابیدن	قزیشدیرمق	تاب
تاختن	قوشمق	تاز
تافتن	دوندرمك	تاب
تراشیدن	یونتمق . قازیمق	تراش
تراویدن	سوزمك	تراو
توانستن	قادراولمق، بجرمك	توان

ج

جستن	آتلامق	جه
جنبیدن	قیلدانمق	جنب
جوشیدن	قاینامق	جوش

چ

چریدن	اوتلامق	چر
چسبیدن	یاپشمق	چسب
چکیدن	طاملامق	چك

خ

خائیدن	چکنه‌مك	خای
خاریدن	قاشیمق	خار
خاستن	قالقمق	خیز
خروشیدن	باغرمق	خروش
خندیدن	کولمق	خند
خواستن	ایسته‌مك	خواه
خشکیدن	قوریمق	خشك
خوابیدن	اویومق	خواب
خواندن	اوقومق	خوان

د

دردیدن	ییرتمق	در
درخشیدن	پارلامق	درخش
درنگیدن	طورمق	درنگ
دویدن	قوشمق	دو
دوختن	دیکمك	دوز
دوشیدن	صاغمق	دوش
دیدن	کورمك	بین

شکیبیدن	طایانمق	شکیب
شمردن	صایمق	شمر
شناختن	طانیمق	شناس
شنیدن	ایشتمك	شنو
شوریدن	قالقشمق	شور
	غ	
غریدن	کورله‌مك	—
غریویدن	باغرمق	غریو
غلتیدن	یووارلانمق	غلت
غنودن	ایمزغنمق	غنو
	ف	
فراختن	قالدیرمق	فراز
فرستادن	کوندرمك	فرست
فرسودن	اسکیتمك	فرسای
فرمودن	بیورمق	فرمای
فروختن	صاتمق	فروش
فریفتن	الداتمق	فریب
فزودن	ارترمق	فزای
	ك	
کداختن	اریتمك	کداز
کذشتن	کچمك	کذر

گرویدن	ایناٸمق	گرو. گرای
گرفتن	طوتمق	گیر
گریستن	آغلامق	گری
گریختن	قاچمق	گریز
گزیدن	ایصرمق	گز
گزیدن	سچمك	گزین
گساردن	دفع ایتمك، ییمك	گسار
گستردن	یایمق	گستر
گسستن	چوزمك	گسل
گشتن	گزمك	گرد
گشودن	آچمق	گشای
گفتن	دیمك	گوی
گماشتن	مأمور ایتمك	گمار

ك

کاستن	اکسلتمك	کاس
کاشتن	اکمك	کار
کاویدن	آرامق	کاو
کاهیدن	اکسلتمك	کاه
کردن	ایتمك	کن
کشیدن	چکمك	کش

كوشيدن	چاليشمق	كوش
كوفتن	دوكمك	كوب

لرزيدن	دترهمك	لرز
لغزيدن	قايمق	لغز
لنگيدن	طوباللامق	لنگ
ليسيدن	يالامق	ليس

م

ماليدن	ازمك	مال
ماندن	قالمق	مان
مكيدن	اممك	مك
موييدن	آغلامق	موى

ن

نازيدن	كوكنمك	ناز
ناليدن	ايكلهمك	نال
ناميدن	آدقويمق	نام
نشستن	اوطورمق	نشين
نگاشتن	نقش ايتمك	نگار

نگریستن باقمق نگر
نکوهیدن ذم ایتمك نکوه
نمودن کوسترمك نمای
نواختن اوخشامق نواز
نوردیدن بوکمك نورد
نوشتن یازمق نویس
نهادن قویمق نه
نهفتن کیزلمك نهفت
نیوشیدن ایشتمك نیوش

و

ورزیدن کندی‌یی آلیشدرمق ورز
وزیدن اسمك وز

ه

هراسیدن قورقمق هراس
هشتن براقمق هل

ی

یافتن بولمق یاب

آلتنجی فصل

(فروع افعال بیانندەدر)

١٢٦ — فروع افعال اسم مصدر، حاصل مصدر، صفت مشبهه، صیغهٔ حالیه، صیغهٔ مبالغه، اسم آلتدن عبارتدر .

مصدردن مشتق اولان فروع افعال

١٢٧ — (١) مصدر تخفیفی مفرد ومرکب اسم مصدر حکمندەدر: (خرید) آلش (فروخت) صاتش (خرید وفروخت) آلش ویریش .

١٢٨ — (٢) مصدر تخفیفینک آخرینه (ان) الحاقیله حاصل مصدر وصفت اولور .

حاصل مصدر : (رفتار) کیدش (گفتار) سویلیش . (کردار) فعل (دیدار) زیارت .

صفت : (خواستار) (طالب) (پرستار) خادمه . (خریدار) مشتری (نمودار) ظاهر .

١٢٩ — (٣) مصدر تخفیفینک آخرینه (گار) الحاقیله صیغهٔ مبالغه اولور: (پروردگار) رزاق (آفریدگار) خلاق.

امر حاضردن مشتق اولان فروع افعال

١٣٠ — (٤) امر حاضرك مفرد مخاطبی بعضاً حاصل مصدر مقامنده قوللانیلیر : (ناز) استغنا (نیاز) التماس .

١٣١ — (٥) امر حاضرده باخصوص فعل لازم اولانلر

الف الحاقیله صفت مشبهه اولور : (دانا) علیم (بینا) بصیر (شکیبا) صبور .

١٣٢ — (٦) الف ونون الحاقیله صیغهٔ حالیه اولور : (افتان) دوشه‌رك (خیزان) قالقه‌رق ، بعضاً صفت مشبهه اولور : (نمایان) جلی (شایان) حقیق ،

١٣٣ ـ (٧) (ش) الحاقیله اسم مصدر اولور : (دانش) علم (بینش) بصیرت .

١٣٤ ـ (٨) (ه) علاوه‌سیله حاصل مصدر اولور : (گریه) آغلامه (خنده) کولمه .

١٣٥ ـ (٩) (گار) علاوه‌سیله صیغهٔ مبالغه اولور : (آموزگار) معلم (آمرزگار) غفور .

١٣٦ ـ (١٠) (ه) الحاقیله اسم آلت اولور : (آویزه) آصقی (استره) م (ستیزه) غوغا آلتی (آیینه) زینت آلتی .

﴿ یدنجی فصل ﴾

﴿ متعلقات فعل بیانده‌در ﴾

١٣٧ ـ متعلقات فعل اسما وصفات وظروف ادوات ایله بعض تعبیرات مخصوصه‌دن عبارت اولوب بسیط ومرکب اوله‌رق قوللانیلیر . فعلك نه زمان ونه مکانده وقوعی ایله نوع وعددینی واحوال سائره‌سنی بیان ایدر. بونلردن بعضیسی ایکی ویا زیاده مقامده دخی استعمال اولنور . اشبو جزء کلامه

متعلقات فعل دینورسه‌ده متعلق یالکز فعله منحصر اولمیوب فاعل ایله مفعول وصفات وکندیلرندن دیکر بر متعلقك دخی متممی اوله‌رق کیفیت وهیأتی بیان ایچون استعمال اولنور :

ظروف زمان

۱۳۸ — (کی) قچان (کاهی) بعضاً (بکاه) وقتیله (بیگاه وقتسز (ناکاه، ناکهان) آنسزین (هرگاه) قچان‌که (هرگز) ابداً (همیشه) دائما (پیوسته) بردوزی‌یه (در آغاز) ایلکن (در انجام) صوکنده (همینکه) وقتا که (اکنون) شمدی (ایدون، همیدون) اولوقت (ایدر) حالا (هنوز) دها (دمی) بر آن (دردم) چارچابوق (دمبدم) هرآنده (هماندم) درحال (زود) تیز (دیر) کیچ (ازدیرباز) چوقدنبری (دیرگاهی) برچوق وقت (امروز) بوکون (امشب) بوکیجه (شباهنگام، شبانه) کیجه‌لین (شبانروز) کیجه کوندوز (شامگاهان) اقشام‌وقتی (دوش، دوشینه)دون کیجه (دیروز) دون(پری، برپریروز)اولکی کون (پس‌پریر) دهااولکی‌کون (فردا) یارین (پس فردا)اوبریسی کون (بامداد) صباح (بامدادان) صباحلین (بامدادبگاه) صباح ایرکن (بام‌وشام) صباح، واقشام (سال امسالین، امسال)بوسنه (سال کذشته) کچن‌سنه (سال آینده) کله‌جك سنه .

ظروف مکان

۱۳۹ - (کجا) نره (اینجا) بورا (فرا) یوقاری (فرو)

آشاغی (بالا) اوست (پائین) آلت (پیش) ایلری (پس) کیری (واپس) آرقه (هرسو) هر یانده (روبرو) قارشی قارشی (درون) ایچری (بیرون) طیشاری (برزبر) اوستده (درزیر) آلتده (درمیان) اورته‌ده (درکران) ، کنارده (براست) صاغه (بچپ) صوله (نزدیك) یقین (دور) اوزاق .

﴿ قیود ترتیب و تأکید ﴾

١٤٠ — (نخست) ایلك (نخستین) برنجی (آنکاه) صکره (پس – پس آنکاه) بعده (یکبار) بردنبره (برابر) برلکده (سراسر – سرتاسر) باشدن باشه (درهم) قاریشیق (درهم، برهم) مخلوط (یکان یکان) برر برر (گروها گروه) آلایله (پی‌درپی ، پیاپی) بلافصله (درانجام) عاقبت (تك تنها) یاپ یالکز (بخود) کندی کندینه (خودبخود) کندی باشنه (خویشتن) کندیسی.

﴿ قیود کمیت و قیاس ﴾

١٤١ — (چند) نه‌قدر (چندان ، چندین) بو قدر (بسی، بسا) چوق (خیلی) چوقدن چوق (فراوان) بول (سخت) قتی (اندك، کم) آز (هرچه کمتر) اقل قلیل (نیمه‌کاره) یاری بچق (هرچه بیشتر) اك زیاده (کمابیش) تقریباً (بیش‌کم) آز چوق (کمترك) ازجه (دست‌کم) اقلا (چونین) بونك کبی (افزون) زیاده (بس) آنجق (بیکم وکاست) طاس تمام (پاك – یکجا) تماماً

«همان» بعینه «همگان» تماماً «پارچه پارچه» آزار آزار «یکسر» باشدن باشه «بدستی» برقاریش «تیرپرتابی» اوق آتمی «همسنگ مورچه» برقارنجه قدر «چندخردلی» بر خردل قدر .

﴿ قیود کیفیت و وصفیت ﴾

١٤٢ — «چون» نصل « شتابان » چابالیه‌رق «لنگ ، لنگان» آقسیه‌رق «کورکورانه» علی العمیا «آشکاره» آچقدن « نهانی » گیزلیجه « بفرخی » سعادتله « ناچار » بالضروره « درپرده » گیزلی « همواره » بر دوزی‌یه « ارزان ـ رایگان » اوجوز « گران ـ شایگان » بهالی « نیك » ایی «سخت» قتی « خوب » گوزل « بد » فنا « چست وچالاك » قیص قیوراق «تندوتیز» چارچابك «دوشا دوش» اوموز اوموزه « مومو » مفصلاً « نشستی » بر اوطورش « بجا » یرنده « بیجا » محلسز « خواه ناخواه » ایستر ایستمز « گاه و بیگاه » وقتلی وقتسز «بهرسان» نصل ایسه «دلیرانه» ییکتجه‌سنه «جداگانه» ایریجه «دانسته» بیله‌رك «نهفته» خفیاً «برهنه‌پاه» یالین ایاق «سردرهوا» متکبرانه « اندك اندك » ازار ازار « بیهوده » بوش بوشنه « بنادانی » جاهلجه‌سنه « ازروی خود » اوصلولق ایله .

﴿ قیود نفی وسلب ﴾

١٤٣ — « نه » م هیچ ، هرگز » ابداً » « هیچگاه » هیچ بروقت «بهیچ‌رو» هیچ بروجه ایله .

﴿ قیود ایجاب وتصدیق ﴾

١٤٤ — (آری) اوت (بچشم) باش کوز اوستنه (هر آینه) البته (نهمار) حقیقةً (باشد) اولسون (راستی‌را) کرچکدن (بدرستی) فی‌الواقع (بیگزاف) یالان اولمسون (بیچند وچون) بلاخلاف (بیچون‌وچرا) بلادلیل (بیهمه‌چیز) صحیحاً (اینست وجزاین نیست) شبهه‌سز (بی‌بوك ومکر) بلاتعلل (چه‌به‌ارین) نعم‌المطلوب، بوندن ایسی نه اولور .

﴿ قیود شك وظن ﴾

١٤٥ — (مکر) بلکه (شاید) کویا (همانا) صانکه (افتد) اولور. (دورنیست) اوراق دکلدر. (کمانم) ظنمه کوره (پندارم) بنجه (شدنیست) اولاغاندر (رواست) جائزدر (کارست) ایشی بیلیر (بوکه) اوله‌که

﴿ قیود استفهام ﴾

١٤٦ — (آیا) عجبا (کی) قچان (کجا) نره (چون) نصل (چرا) نیچون (چند) قاچ (کو) قی‌یا (چکونه) نه‌درلو (چسان) ندکلو (کدام) قنغی .

﴿ قیود شرط ﴾

١٤٧ — (اکر) (اکرچه) (هرگاه) (هرچند) (اگرچند)

م م م م م

﴿ سكزنجی فصل حروف بيانده‌در ﴾

(حروف معانئ بسيطه)

١٤٨ — بعض معانی‌یی كسب ايچون جمله و كلامه داخل اولانلره دينور . بو فصلده تمرين آنجق حفظ اشعاردر :

(ا)

١٤٩ — اول ووسط و آخر كلمه‌يه داخل اولور . اول كلمه‌ده (اصلی) (وصلی) (تعريه) ايچوندر :

(اصلی) اولدركه حذفی جائز اولميه : (اندام) اعضا (انجام) صوك . (وصلی) اولدركه حذفی جائز اوله (افسوس) يازيق (افتادن) دوشمك ، (تعريه) يالكز ضرورت ايچون كلنلردر : (ابا) (ابر) (ابی) :

«ابی حكم شرع آبخوردن خطاست»

شرعك حكمی اولمدقچه صو ايچمك بيله خطادر .

١٥٠ — الف اواسط بش قسمدر .

مضارعه داخل اولان الف تمنی ودعادر :

«خداش درنفس آخرين بيامرزاد»

الله تعالی صوك نفسنده آنی عفو ايلسون .

١٥١ — الف متجانس كه الف توالی ومقابله دخی دينور:

(اين پر ازلاله‌های رنگارنك)

(وان پر ازميوه های گوناگون)

بوراسی هررنك لاله ايله مملو ، اوراسی درلودولو ميوه‌لر ايله طولو ،

۱٥۲ — الف توسل که ایکی کلمه‌یی بر ایدر : (سراپا) باشدن آیاغه (سراسر) باشدن باشه :

« در سراپای وجودت هنری نیست که نیست »

باشکدن ایاغکه قدر اولمدق هنر یوقدر .

۱٥۳ — واو عطفدن بدل اولان الفـدر : (کابیش) (تکاپو) ۲۸ .

۱٥٤ — الف زائده‌در: (نگوسـار ـ نگونسر) باشی آشاغی (سبکسار ـ سبکسر) خفیف باشلی ـ عقلسز .

۱٥٥ — الف اواخر کلمات ۸ در .

۱٥٦ — الف ندا :

« دلایکدم از خواب بیدار شو »

کوکلم بردم اویقودن اویان .

۱٥۷ — الف تعجب وتأسف :

دریغا برآنکز جهان بست رخت

خوشا آنکه بنشست برروی تخت

افسوس آکا کیم جهاندن یوکنی باغلدی ، نه‌وطلو آکا کیم تخت اوزرینه اوتوردی .

۱٥۸ — علامت صفت مشبهه : (دانا) علیم (بینا) بصیر (زیبا) کوزل .

۱٥۹ — علامت صفت : (روا) جائز (سزا) لایق (بویا) قوقولو .

۱٦۰ — یادن منقلب اولان الف نسبت :

« فراخای جهام تنگناشد »

جهانك ككشلكى بكا طار اولدى .

اصلى مسيحى اولان (مسيحا) الفى دحى بو قبيلدندر :

١٦١ — الف دعا ونفرين :

« روز شادى دشمنش كم بيندا »

دشمنى ايى كون آز كورسون.

١٦٢ — الف زينت وضرورت :

« شاها نظام ملك و قوام جهانيا »

اى پادشاه ! ملكك نظامى وجهانك قوامى‌سين.

١٦٣ — جواب معناسنه اولان الفدر :

« بكفتش وصل به يا هجراز دوست »

« بكفتا آنچه ميل خاطر اوست »

دوستدن وصلمى ياهجرانمى ايسدرديبه صوردى ، ميل خاطرى قنغى ايسه اودر ديه جواب ويردى.

(ب)

« با » اوائل افعاله داخل اولور . وعلامت مفعول اليهدن ٢٨ اول اسماده قسم ، مصاحبت ، الصاق ، ظرفيت ، زيادت ايچوندر :

١٦٤ — قسم : « بجان تو » جانك ايچون.

١٦٥ — مصاحبت :

« بقلم راست نيايد صفت مشتاقى »

مشتاقلق صفتنى قلم ايله يازمغه كلمز .

١٦٦ ـ « الصاق » : « بتوپیوسته ام » سکا متعلقم .
١٦٧ ـ ظرفیت : «بعهدتو» سنك عهدکده .
١٦٨ ـ زائد : « بدریادر » دریاده « وبشکر اندرش » شکرنده .

(ت)

١٦٩ ـ « ١ » علامت خطابدر : « ٦٤ »
ـ امردن مشتق اولان فعللرده داله قلب اولنور.

(ز)

١٧٠ ـ « از » حرفنك مخففی و «دن» معاسنه‌در .

(س)

١٧١ ـ حرف زائددر : « سپس » صکره «سپاس» شکر.

(و)

١٧٢ ـ واو « ٧ » قسمدر .
١٧٣ ـ واو معدوله‌که «خ» دن صکره یازیلیر : «خواب» اویقو « خواجه » افندی .
١٧٤ ـ واو بیان ضمه‌در : « دو . چو . تو » ایکی . مثلی . سن .
١٧٥ واو تصغیردر « ٢٥ » .
١٧٦ ـ واو ملازمت :

اگر رستم ازدست این تیر زن
من وموش و ویرانهٔ پیرزن

اگر بو اوقجی الندن قورتیلورسه‌م؛ بردها قوجه قاری‌نك ویرانه‌سی وفاره‌ایله بن.

۱۷۷ ـ : زائد «حق بامنست ویاباأو» حق بنم جانبمده‌میدر یا آنککنده .

۱۷۸ ـ واو اطلاق واشباع : «کمالو» جمالو»، «طاوس» «کاوس» بو واو ممدوده ایکی واو گبی اوقنور .

۱۷۹ ـ واو عطف : «٤٣» .

(ه)

۱۸۰ ـ «ها» ایکی قسمدر» : اصلی ، وصلی .

اصلی ـ حذف وتبدیلی جائز اولمیان : «کره» دوکوم «زوه» جنك لباسی

وصلی ـ حذف وتبدیلی جائز اولان «ها» در . اوده اوچ یرده اولور :

۱۸۱ ـ اسماء منقوله‌ده : «نامه» مکتوب «جامه» لباس.

۱۸۲ ـ صفاتده : «زرینه» آلتون یالدیزلی «سیمینه» کوموش یالدیزلی .

۱۸۳ ـ مشتقاتده : «گریه» آغلمه «خنده» کولمه .

(ی)

۱۸٤ «یا» ایکی قسمدر : معروف ، مجهول .

«معروف» اولدرکه اشباع ایله اوقونور. انواعی سکزدر:

١٨٥ — یای خطاب (٦٤) (٦٧)

١٨٦ — یای نسبت : (پارسی، خانگی ، فرانسوی)(٥٤).

١٨٧ — یای مصدرکه انواع کلمـانه داخـل اولوب آنلره معنای مصدری آرتورر : (مردمی) انسـانلق (نیکی) ایلك (منی) بنلك (نزدیکی) یقینلق :

« آسمان درکشتیٔ عمرم کند دائم دوکار »

« گاه شـادی باد بانی گاه انده لنگری »

فلك عمرمك کمیسنده دائما ایکی ایش یاپار . فرح وقتنده یالکنلك غم وقتـده لنکرلك

١٨٨ — یای لیاقت :

« درد دل مانهفتنی نیسـت »

« وین دردبترکه گفتنی نیست »

١٨٩ — تعظیم و تحقیر. بو مصراعده هرایکیسی‌ده واردر:

« شاهبازی بشکار مگسی میآید »

١٩٠ — یای تعجب : (تومردی و لکن چه مرد بدی) سن ارککسین اما نه فنا ارکك .

١٩١ — یای اثبـات صفت : (تورز ازی وبزازی) ، سن پرنج و بز صاتان سین .

١٩٢ — یای اشباعدر : (خاقانی) (قاآنی) که القاب و مخلص آخرینه الحاق اولنور .

(یای مجهولك) اقسامی بشدر :

(۱و۲) یای تنکیر و وحدت . بو ایکی معنی بو مصراعده جمع اولنمشدر . اولکیسی وحدت و ایکنجیسی تنکیر معناسنه‌در :

« حسب حالی ننوشتیم و شد ایامی چند»

بر حسب حال یازمه‌دن ، چوق مدت کچدی .

۱۹۳ — یای وقایه که اضافت حالنده الف و واو ممدوده‌دن صکره آرتیریلور (٤۱) .

۱۹٤ — یای موصوفه‌در . بویا (که) لفظندن اول کلیر . و (که) آنی تفسیر ایدر :

(مردی که دیدی و سخنی که شنیدی) کوردیکك آدم و ایشتدیکك سوز .

۱۹۵ — یای استمراری فعلده کچدی) .

طقوزنجی فصل

(ادوات بیاننده‌در)

۱۹٦ — بو بابده مثاللری مصراع و ابیات ایله ایراد ایلدیکمزدن شاگردانه آنلرك ازبرلدلمسی کفایت ایدوب تمرین علاوه ایتمکه حاجت کورمدك .

۱۹۷ — (آری) تصدیق ایچون . اوت معناسنه‌در :

(سراسر پاسخ اوبود آری) باشدن باشه جوابی اوت ایدی

۱۹۸ — (آسا) تشبیه ایچوندر (٥٤) .

« افرین خدای بر پدری »

« که‌تو پروردو مادری که توزاد »

الله تعالانك رحمتی سنی بسلین بابایه و سنی طوغوران آنایه .

١٩٩ — (آگین) بر شیئله اتصاف ایچوندر . (٤٥)

اه ادات تحسردر .

« پیك توكفتم رسید پیشترم از اجل »

« آه كه از بخت بداین نرسید ان رسیده »

سنك مرسولك اجلدن اولی یتشیردیدم ، آه كه طالعمك ضعفندن اوكلدن بوكلدی .

٢٠٠ — (آیا) استفهام ایچوندر :

« آیا بودكه گوشهٔ چشمی بما كنند »

عجبا ممكنمدر بزه بر كوز اوجیله باقهلر .

٢٠١ — (از) ابتدا و تبعیض ایچوندر و مفعول منه اداتیدر :

« من از تو روی نه پیچم بهیچ روی از آن رو »

« كه روبروئی ماخود تودانی ازازلست »

بن سندن بروجه ایله یوز چویرمم زیرا بزم ، یوز یوزه كلدیكمز ازلیدر بیلیرسین .

اولكیسی مفعول منه علامتی و ثانیسی ابتدائیهدر .

٢٠٢ — (اگر) ادات شرطدر . ـ (گر) ـ (ار)

« از دست اجل كس نرهد با اگر وگر »

كیمسه (اگر وگر) ایله اجل الندن قورتلمز .

٢٠٣ — (اندر) ظرف ایچوندر : (اندرخانه) اوده

٢٠٤ — (ای) ندا ایچوندر :

« ای باغبان چوباغ زمرغان تهی كنی »

« كاری ببلبلان كهن آشیان مدار »

۲۰۵ — (با) معیت، مصاحبت، نسبت، مقابله ایچوندر:

«بامن بودی منت نمیدانستم»

«یامن بودی منت نمیدانستم»

بنم ایله ایدك، بن بیلمیوردم، یوقسه بن ایدك بن بیلمیوردم.

۲۰۶ — (بار) مکانده کثرت و ظرفیت ایچوندر:

«از سینه دور سازم و ازدیده رود بار»

کوکسمدن آه چکرم وکوزمدن نهر آقیدرم.

۲۰۷ — (باری) ادات فذلکه:

«کافران از بت بی جان چه تمتع دارید»

«باری آن بت به پرستید که جانی دارد»

ای عبدهٔ اصنام! جانسز بتدن نه استفا ایدرسکز، باری بربته طاپکز که جانی واردر.

۲۰۸ — (باز) تکرار و تأکید ایچوندر:

«باز گو از نجدو ازیاران نجد»

بنه نجددن و احبابندن سویله

۲۹۰ — (بان) محافظت اداتیدر: (٤٥)

«نیست آسان روی دربان دیدنم»

قپوجینك یوزینی کورمهم قولای دکلدر.

۲۱۰ — (بر) استعلا ایچوندر وزائداوله‌رق افعاله داخل اولور

« نوروز فراز آمد وعیدش باثر بر »

نوروز ایرشدی ، بایرام دخی آرقه‌سی صره .

٢١١ — (برای) علت ایچوندر وادات مفعول له‌در :

« از برای چه آمدی بجهان »

دنیایه نه ایچون کلدك .

٢١٢ — (بس ، بسا ، بسی) انحصـار و کثرت ایچون اولوب مبهماتدندرلر :

« برلب جوی نشین و گذر عمر بببن »

« کاین‌اشارت زجهان گذران مارابس »

نهر کنارنده اوطور وعمرك کچمسنه باق که بو اشارت کیچیجی جهاندن بزه کافیدر .

٢١٣ — (بلکه) استدراك واضراب ایچوندر :

« مؤذن سکته کرده بلکه مرده »

مؤذن سکته ایتمش بلکه اولمش

٢١٤ — (بهر) و (ازبهر) علت ایچوندر :

(بهریك جرعه‌که آزارکسش درپی‌نیست)

(زحمتی میکشم از مردم نادان‌که مپرس)

بر جرعه ایچون که کیمسه‌نك آزارینی موجب اولماز ، نادان آدملردن اول قدر زحمت چکرم‌که صورمه .

٢١٥ — (بو) ، (بوکه) بودن فعلندندر. ترجی معناسنه قوللانیلیر : -

(نور زخورشید خواه بوکه بر آید)

نوری کونشدن ایسته، شاید مأمولك حاصل اولور.

٢١٦ — بوك ومکر (لیت ولعل) دیمکدر :

(چه خیزد ازین جمله بوك ومکر)

بوقدر بو کون صباح ایتمه‌دن نه چیقار .

٢١٧ — (بی) ادات نفیدر . جوامده داخل اولور :

(بی کس) . کیمسه‌سز (بی تاب) تاب وطاقتسز .

٢١٨ - (پاد) ادات ضدیتدر :

(بهر هر زهر پاد زهری نیست)

هر برزهر ایچون برپانزهر واردر.

٢١٩ - (پس) تفریع وعطف ایچوندر .

٢٢٠ - (تا) ابتدا وانتها ایچوندر .

(تانمیرد یکی بنا کامی)

(دیگری شادکام ننشیند)

(تا) رابطه ایچوندر :

(هان تاسپر نیفکنی از حملهٔ فصیح)

صقین فصیحك حمله‌سنه تسلیم اولمیه‌سین .

(تا) شرط ایچوندر :

(تا پریشان نشود کار بسامان نشود)

(تا) توقیت ایچوندر .

(تا) قصیه شرطیه‌سنده استدامت ایچوندر :

(تاجهانست‌درجهان باشی)

دنیا طوردقچه دنیاده باقی قاله‌سین .

(تا) تعلیل ایچوندر :

(تکیه بجبارکن تاشودت تکیه گاه)

حضرت جباره تکیه ایله تاتکیه کاهك اولسون.

(تا) انفراد ومماثلت ایچوندر :

(ذات حقست تای بی همتا)

حق تعالانك ذاتی منفرد وبی مثلدر :

۲۲۱ - (تر) و (ترین) ادات تفضیلدر :

(جز در آیینه وآبش نتوان یافت نظیر)

آیینه وصودن بشقه یرده نظیری بولنه‌ماز .

۲۲۲ - (چند) (چندان) استفهام ومقداردن سؤال ایچوندر .

۲۲۳ - (چون) واو مجهوله ایله ادات تشبیه وشرط وتوقیت ایچوندر :

(چون ازو گشتی همه‌چیز از تو گشت) .

(چون ازو گشتی همه‌چیز از تو گشت)

آنك ایچون اولورسه‌ك هرشی سنك ایچون اولور ، آندن دوندکده هرشی سندن دونر .

(چون) تعلیل ایچون :

(توچون بخت منی هرگز نخوابم)

چونکه سن بنم بختمسین ، بن هیچ بر وقت اویوم .

(واومعروف) ایله استفهام ایچوندر :

(زیر گل تنگدل ای غنچهٔ رعنا چونی)

طوپراق آلتنده یورك طارلغیله ای رعناغنچه نصل سین .

۲۲٤ ـ (چه) موصول واستفهام ایچوندر . (مبهماتده کچدی) . تسویه افاده ایدر :

(همه جا خانهٔ عشقست چه مسجد چه کنشت)

هر یر محبت یریدر ، کرك مسجد وکرك کلیسا اولسون .

سبب ایچون اولور . فقط بوصورتده (چرا) مفعول اولدقده (چه‌را) یازیلیر .

۲۲٥ ـ (خواه) تساوی ایچوندر :

(توخواه از سخنم پند گیرو خواه ملال)

سن ایستر بنم سوزمدن نصیحت آل ایستر ملالت کوستر .

۲۲٦ ـ (خود) ادات تأکید و تجریددر : (خویش وخویشتن) کبی .

(در رفتن جان ازبدن . گویند هرنوعی سخن)

(من خود بچشم خویشتن ، دیدم که جانم میرود)

جانك بدندن کیتمسی اوزرینه هردرلو سوزلر سویلنور ، بن کندی کوزمله جانمك کیتمسنی کوردم .

۲۲۷ ـ (دان) ادات ظرفدر :

(آنرا که جامه نیست کجا جامدان بود)

البسه‌سی اولمیانك نره‌ده صندوقی اولور.

۲۲۸ — (در) ظرف وعلامت مفعول‌فیهدر (۲٤)

۲۲۹ — (را) قسم ایچوندر :

(خدارا ای مسلمانان خدارا)

الله ایچون ای مسلمانلر الله ایچون

ادات مفعول صریحدر . (۲٤)

تعلیل ایچوندر .

(دامن خود پرکنم هدیهٔ اصحاب را) اتکمی طولدیره‌یم اصحابه هدیه ایچون .

۲۳۰ — (زار) ادات مکاندر . (۲۳)

۲۳۱ — (زی) جهت معناسنه‌در:

(زی من آی ای دوست مگریز ایمن آی)

بنم یانمه کل ای دوست قاچمه ، امین اوله‌رق . کل .

۲۳۲ — (زیرا ، ایرا ، ازیرا) — (ازینراه) مخفف اولوب تعلیل ایچوندر :

(سان) تشبیه ایچوندر : (٥٤)

(گفت چونی وچسان میگذرد برتو زمان)

نصل‌سین ووقتك نصل کچیور. دیه صوردی.

۲۳۳ — (ستان) مکان ایچوندر : (٥٤)

(تو دربستان ویارانت بزندان)

٢٣٤ — « فام » « وام » الوان ادواتندندر « ٥٤ »

٢٣٥ — « فر » « فرهی » عظمت معناسنه‌در .

(توئی فر خجسته توئی بافره)

٢٣٦ — « فرا » « فراز » « فرو » « فرود » افعاله‌علاو
اولنور . بعضـاً اشاغی ویوقاری معناسنی افاده ایدرلر. بعض
دخی زائد اولور . « ٩١ »

٢٣٧ ـ « فراز » آچق وقپامق معناسنه اضـداددندر
(وان یکاد بخوابیدو درفراز کنید)
وان یکاد آیتنی اوقیوب قپویی آچکز یاقپایکز .

٢٣٨ ـ « کاش » « کاشکی » « کاش‌که » ادوات تمنیدر :
(کاشکی مستی نمودی هر حرامی چون شراب)
(آنزمان معلوم گشتی در جهان هشیار کیست)
کاشکی هرحرام شراب کبی سرخوشلق ویره ایدی اولوقت
دنیاده‌آییق کیمدر آ کلاشیلیر ایدی .

٢٣٩ ـ کار ـ « گار » صـیغهٔ مبالغه اداتیدر . « ٥٤

٢٤٠ ـ « گاه » زمان ومکان ایچوندر . ٢٢ ـ ٢٣ » .

٢٤١ ـ « گون » ادوات الواندندر . « ٥٤ » .

٢٤٢ ـ « کویا » « کوئیا » نك مخففیدر . بونك الفی دخ
کفتانك الفی کبی زائددردر .

٢٤٣ ـ « کدام » «کدامین» اداتاستفهام وابهامدر «١١»

٢٤٤ ـ « بجا » ادات استفهام وابهامدر .

٢٤٥ ـ « كده » و « لاخ » ادات مكاندر « ٣٢ » .

٢٤٦ ـ « كو » ادات استفهامدر « ٨١ » .

٢٤٧ ـ « كى » استفهام ايچوندر « ٨١) .

٢٤٧ ـ « كه » بيان، وصله، استفهام ايچوندر «٨٨» . ادات علتدر .

(راندم از آبروى كه فرمان نبرد)

قوغدم ، زيرا اطاعت ايتمدى

٢٤٩ ـ « ليك » « وليك » « ولى » « وليكن » « ولكن » هپ بر معنايه‌در .

٢٥٠ ـ «مان» بنياد معناسى افاده ايدر :

(هست دنيا جانهٔ بى‌خانمان)

دنيا اوسز آدمك اويدر .

٢٥١ ـ «مانا» «همانا» تحسين وحدس معناسنه‌در :

(مانا كه‌در بجاى زمردم اثرى نيست)

كويا بورادە انساندن اثر يوقدر .

٢٥٢ ـ « مكر » ادات استثنا وظن استفهام انكارى وترديد ايچوندر .

استثنا ايچون :

(هم مكر پيش نهد لطف شما كامى چند)

سزك لطفكز بر ايكى آديم ايلرى‌يه آتمزسه اولماز .

ظن ايچون :

(مگر فرشتهٔ رحمت در آمد ازدرما)

عجبا رحمت ملکی بزم قپودن ایچری کیردیمی

تردید ایچون :

(بانك طبلت نمی کند بیدار)

(تومگر مردهٔ نه‌در خوابی)

طاوول سداسی سنی اویاندرمیور، سن اویقوده دکل‌سین بلکه اولمش‌سین .

۲۵۳ ــ « مندَ » ادات نسبتدر : (٥٤)

(زور مندا مستمندان رابببن)

۲۵٤ ــ « نا » ادات نفیدر. اکثر مشتقاته داخل اولور : « نا بینا » کور « نادان » جاهل ·

۲۵٥ ــ « ناك » ادات نسبتدر « ٥٤ »

۲۵٦ ــ « نه » ادات نفیــدر . نفی جنس ایچون دخی اولور. بو صورتله « نه » آیری « ها » ایله یازیلیر : نه ســیاه ونه سفید « نی » یای مجهول ایله دخی بوندن عبارتدر:

(نه ازچینم حکایت کن نه ازروم)

(که‌من دل بایکی دارم درین بوم)

نه‌چین ونه رومدن سویله، زیرا بنم کوکلم بوراده بریسیله‌مشغولدر .

۲۵۸ ــ « نیز » ادات عطفدر

(چنان نماند چنین نیز هم نخواهد ماند)

اویله قالمدی بویله دخی قالمیه‌جق

۲۵۹ — «وا» باز «آچیق» معناسنه‌در .

(وانکند بخت بروی تودر)

بخت سك یوزینه قپو آچماز .

۲۶۰ — «وار» تشبیه ولیاقت واتصاف معناسنه‌در «٥٤» مقدار معناسنه دخی کلیر : « یکجامه‌وار » بر روبالق پارچه، و «بار» یوك عوضنه دخی قوللانیلیر . «خروار» کبی که بر مرکب یوکی دیمکدر :

۲۶۱ — (وان) مان معناسنه‌در «٥٤» .

۲۶۲ — « ور » واوك فتحی وواوك ماقبلنك ضمی ایله نسبت ایچوندر :

(بدهقان کدیور کفت انکور)

(مراخور شیدکرد آبستن ازدور)

اوزوم کویلو باغبانه دیدی‌که، بنی کونش اوزاقدن حامله ایتدی.

۲۶۳ — «وند» ادات نسبتدر :

(ترحم کن بخویشاوند و پیوند)

۲٦٤ — «هر» ادات استغراقدر :

(هردم از عمر میرود نفسی)

هر نفس عمردن بر نفس کچر

٢٦٥ — «هرگز» تأبید نفی ایچون اولوب اصلا مضاسنه‌در:

(نه هرگز چاه پر گردد بشبنم)

قویو اصلا شبنم وچی ایله طولماز .

٢٦٦ — «هم» حرف عطف ومبهماتدندر واشتراك ایچوندر:

(ترا هر کس دعا گویست من هم)

سکا هر کس دعاجیدر. بن دخی دعاجی‌یم .

٢٦٧ — (همان) ادات حصردر :

(ماهمانیم که بودیم وهمان خواهد بود)

بز دائما اولدیغمز کبی یز وداٸما اویله اوله‌جغز .

٢٦٨ — (هیچ) هر اداتنك ضدیدر . نفی تأبید ایچوندر.

٢٦٩ — یا حرف عطفدر . افادۀ تردید ایدر :

(یا مرك یاپیام ای کاش عنقریب)

(یا این دهد خدای یا آن شود نصیب)

یا اولوم یاپیغام کاشکی بو یقینده، یابونی الله تعالی ویره یا او نصیب اوله.

٢٧٠ — (یار) نسبت ایچوندر :

(گرمرا بخشد خداوند اختیار)

(بختیـارم بختیارم بختیـارم)

الله تعالی بکا اختیار ویررسه دائما بختیارم .

اوننجی فصل

(اصوات بیاننده‌در)

٢٧١ — (آه) تحسر ایچوندر :

(آه از آن دم که از تو دور شدم من)

سندن اوزاق دوشدیکم زماندن فریاد .

۲۸۲ — (آفرین) ادات تحسین اولوب نفرین مقابلیدر :

(آفرین برروان فردوسی)فردوسینك روحی شاد اولسون

۲۷۳ — (آوخ، آوه) ندبه ایچوندر :

(آوخ که بلب رسید جانم) ای واه که جانم دوداغمه کلدی

۲۷۶ — (افسوس) تأسف ایچوندر :

(افسوس که عمر مابه بیهوده گذشت) یازیق که عمرمز بوشنه کچدی

۲۷۷ — (باش) تنبیه ایچوندر :

(باش تاخیمه زند لشکر نیسان وایار)

کوزت تا نیسان ومایس آیلرینك لشکری خیمه‌لرینی قورسونلر

(بنام ایزد) دعای خیر ایچوندر :

(بنام ایزد زتو چشم بدان دور)

ماشاءالله ربم سنی فنا کوزدن حفظ ایلیه .

به به، زه زه، وه وه، بخ بخ تحسین ایچوندر :

(به‌به‌ز مهرت زه‌زه بلطفت) مهر و لطفکه آفرین عنفکه

(بخ بخ نگویم وه وه بعنفت) بخ بخ دیه‌مم وه وه دیرم

۲۷۸ — (تفو) نفرین معناسنه‌در :

(تفو بر توای چرخ گردان تفو) نفرین سکا ای چرخ نفرین

۲۷۹ — (خنك) (خوشلر) کبی ادات تحسیندر :

(خنك انکس که گوی نیکی برد) نه موطلو اول کمسنه که ایولك مکافاتی قازاندی .

۲۸۰ ـ (دریغ ـ دریغا) ادات تأسفدر :
(دریغا رفت ایام جوانی) افسوس که کنجلك زمانی کچدی .
۲۸۱ ـ (دلا) بونك کی آخرنده الف ندا اولانلر بتون تنبیه ایچوندر .
۲۸۲ ـ (دورباش) (زینهار) تحـذیر ایچوندر : (زینهـار از شیر دران دور باش) صاقین یرتیجی ارسلاندن اوزاق اول
۲۸۳ ـ (زهی ـ خهی) آفرین معناسـەدر :
(زهی کامرانی خهی کامیابی) کامرانلق وکامیابلق نه کوزلدر .
۲۸٤ ـ (وای) (وه) «وه‌وه» تأسف وتحسر ایچوندر .
«وای من ووای من ووای‌من» وای بکا وای بکا
۲۸٥ ـ «ها» «هان» «هین» «هی» «لا» «هلا» «هله» تمامی تنبیه ایچوندر : «ها ایدل عبرت بین‌ازدیده نظرکن هان» اویان ای کوکل عبرت کوزیله باق .
«ایوان مداین‌را آینهٔ عبرت‌دان»مداین‌ایوانی عبرت آینه‌سی بیل.
۲۸٦ ـ اثنای عبارەده کورینان: «چه» «چونان» «ولی» «بلکه» «لیکن» «زیرا» «پس» «سپس» «باری» «تاکه» «آنکاه» «بنابرین» «باوجود این» «بااین» «بااینهمه» «ناچار» «هرآینه» «اکرچه» «اکرچند» «چندانکه» «هرچند» «کیرم‌که» «همینکه» «چنانکه» «چنانچه» وبونلره‌مماثل اصطلاحات حروف عطف وروابطدن صاییلورلر